

PNEKAT

Working Papers

Working Paper N° 2

EITLER ÁGNES

A SZÍNPADRA VITT NÉPI
KULTÚRA SZEREPE A LOKALITÁS
SZERVEZÉSÉBEN

Pécs, 2022
ISSN 2939-5593
ISBN 978-963-626-098-9

Department of European Ethnology and
Cultural Anthropology, University of Pécs
Hungary-7624 Pécs, Rókus 2.
Tel: +36 30 893 5604
<https://journals.lib.pte.hu/index.php/pnekat>
Email: pnekatwp@pte.hu

DOI: <https://doi.org/10.15170/PNEKATWP.2022.02.02>

A SZÍNPADRA VITT NÉPI KULTÚRA SZEREPE A LOKALITÁS SZERVEZÉSÉBEN¹

Tanulmányomban a népi kultúra tengelye köré szerveződő csoportok vizsgálatához állítok fel elemzési modellt egy helyi szintű esettanulmányon keresztül. A kutatás középpontjában a kónyi verbunk és a tevékenységét nagyrészt a tánccal való foglalkozásra – annak fenntartására, alkalmanként előadására – felépítő Kónyi Hagyományőrző és Kulturális Egyesület áll. A népi kultúra kiemelt elemeivel való foglalkozást olyan cselekvési formának tekintem, amely egy speciális érdeklődéssel, lokalitás-olvasattal bíró csoport létrehozásán túl a közvetlen társadalmi környezet egészének birtokba vételét szolgálja. (Alkalmi) azonosuláson alapuló mentális szerkezetet hoz létre, melynek ugyanakkor konkrét fizikai helyhez (jelen esetben egy településhez) kötésén is fáradozik. A lokalitásra irányuló szervezőtevékenység a szervezés egy kipróbált mintájára, a színpadra vitt népi kultúrára épül. A hagyományőrző egyesület tevékenységén keresztül a helyi szereplők számára azonosulási alkalmat teremt a lokalitás ideológiájával.

Kulcsszavak: lokalitás, színpadra vitt népi kultúra, a hely felértékelése, egyesületek, projektalapú kultúraszervezés, kultúragazdaság

Bevezetés

2018-óta készítek helyi szintű esettanulmányokat a vidéki Magyarországról, amelyekben arra keresem a választ, hogy a népi kultúraként azonosított, történeti kategória-, illetve jelenség-halmaz egyes elemei hogyan kerültek re-kontextualizálásra a különböző, politika- és társadalomtörténeti korszakokban (pl. Eitler 2018b, 2019). Érdeklődésem középpontjában eredetileg – Hofer Tamás (Hofer 1980; 1989; 1994), illetve Niedermüller Péter (Niedermüller 2001) kutatási eredményeinek hatására – a népi kultúrára összpontosító társadalmi-, politikai diskurzusok és a lokalitás egymásra hatásának történeti nyomai álltak. A kutatás előrehaladtával azonban egyre inkább e jelenségek kortárs vonatkozásai kezdtek el érdekelni, ezért a vizsgálat súlypontja áthelyeződött a népi kultúrát övező különböző diskurzusok helyi szintű hatásairól a szálakat mozgó konkrét cselekvők megfigyelésére. Ezek az aktorok helyi, vagy akár regionális szinten is felelősséget éreznek olyan tevékenységek megszervezéséért és megvalósításáért, amelyek a hagyomány, tradíció, vagy éppen a legújabb fogalmi expanzió hatására használatba került örökség kategóriájába tartoznak, és az ezekkel az elemekkel való foglalkozást tűzik ki elsődleges célul. Az eredetileg érvényesíteni kívánt történeti szemléletmód miatt olyan kutatópontokat választottam ki, ahol ma erőteljes kötődés figyelhető meg olyan helyiként azonosított, színpadra (is) vitt jelenségek irányában, amelyeknek a története többnyire a két világháború közötti időszakig nyúlik vissza, és amelyek a helyi népi kultúra esszenciájaként kerülnek a jelenben kiemelésre. A több terepen párhuzamosan haladó kutatás számára az egyik alapfeltétel az volt, hogy a kitüntetett figyelem középpontjában egy olyan jelenség álljon, amelyet a lakosság kétség nélkül helyi eredetüként ismer el. Nem a helyi imázsalkotás egy lehetséges, feledésbe merült alapanyagaként kerül felfedezésre, hanem mint szervezőmodell már

¹ A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült. Emellett megjelenését az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat „Örökségképzés, kulturális emlékezet, identitás. Kortárs tradíció-teremtő gyakorlatok és új hagyománykonstrukciók a helyi, regionális és nemzeti identitás építésének szolgálatában (ELKH SA-35/2021, BTK NTI)” c. projektje támogatta.

ezt megelőzően, a különböző (kultur)politikai érák időszakából ismert volt (vö. Pusztai 2018: 22–24).

A fenti ismérvek alapján választottam ki a Győr-Moson-Sopron megyei Kónyt is, a kónyi verbunkkal és a hagyományörző egyesület működésével, amelynek bemutatására ez a tanulmány vállalkozik. Elemzésemnek nem titkolt célja egyben, hogy a lokális folyamatokon túl a hasonló, a hagyomány tengelye köré szerveződő csoportok, tevékenységek és stratégiák elemzéséhez egy lehetséges modellt állítson fel. Bízom benne, hogy e magyarázó modellen keresztül nem csupán egyes – talán olykor partikuláris jelentőségűnek tűnő – társulásokhoz, hanem a kortárs vidéki Magyarország lokalitásainak működéséhez is közelebb kerülünk.

Elméleti megfontolások: hely – közösség – lokalitás

Amint a vizsgálat fókuszja a színpadra vitt népi kultúra számára normaadó társadalmi-, politikai kontextusokról lassanként áttevődött arra, hogy a társadalom szereplői miként és hogyan működnek együtt e jelenségek mentén, egyre hangsúlyosabbá vált a kutatás vizsgálati egységének és a fogalmi keretek meghatározásának szükségessége. A következő kérdések merültek fel: valójában mit és kiket vizsgálunk akkor, amikor egy bizonyos, közös érdeklődés mentén szerveződő csoport speciális jellegű tevékenységét kíséjük figyelemmel? Mennyire megfogható egy adott fizikai térben létező entitás társadalmának egésze – és legfőképp azonosítható-e közösségként – egy ennyire speciális jelenség mentén, amely látszólag a mindennapok szintjén csak annak egy nagyon kis része számára van aktívan jelen? Ha a kónyi verbunkról beszélünk, beszélhetünk-e mögötte valódi tartalomként és analitikus kategóriaként a *kónyiakról*?

A késő modernitás a maga érzékelési horizontjával és fogalmi rendszerével egyrészt a tér társadalmi konstruáltságát hangsúlyozza, másrészt pedig kérdésessé teszi a térbeliség egyértelmű értelmezési keretként való szemlélését: a térben elképzelt közösségek és a tér által meghatározott identitások konceptuális és analitikus keretként való kezelését (vö. Berki 2015).² A tér és közösség fizikai- illetve szimbolikus határvonalai nemcsak, hogy nem esnek egybe, de a globális gazdasági-, kulturális-, információs hálózatokban való részvétel a közösségeknek a különböző típusú (térbeli, kulturális, szimbolikus) határok megállapításával történő kijelölhetőségét is kétségessé teszi (Bencze 2010: 146–150). E tágabb értelemben vett – tehát nemcsak térbeliségre vonatkozó – határproblematika megoldásának, áthidalásának tűnhetnek a közösség kijelölését az azonosulás, részvétel felől megközelítő irányzatok.³ Anthony P. Cohen a közösségeket nem objektív ismérvek alapján megállapítható határok között létezőkként, hanem mentális szerkezetként, elképzelésként határozza meg. Modelljében a közösségeket olyan – gyakran a múlt, a tradíció kategóriájára utaló – *sűrítő szimbólumokkal [condensation symbols]*⁴ való azonosulás tartja össze, melynek során a megszülető közösségi érzés a közösségek belső

² A probléma gyökere a társadalomtudományokban az 1960-as évektől kibontakozó *spatial turn* irányzathoz vezethető vissza. A térbeliség lényegére reflektáló fordulat állásfoglalásai a tér társadalmilag konstruált léte mellett érveltek pl. Lefebvre 1991 [1974].

³ A közösségeket mentális szerkezetként, elképzelésként meghatározó elméletek az 1980-as évben tágították az értelmezés kereteit, túllépve ezzel az objektív ismérvek alapján megállapítható határok kérdésén. Az irányzat talán leginkább ismert gondolkodója, Benedict Anderson az *elképzelt közösségek* fogalmával a nemzetek szintjén tette elemezhetővé a közösségi identitás konstruálásának és intézményesítésének folyamatát (Anderson 2006 [1983]).

⁴ Cohen a *condensation symbols* terminust Turnertől (Turner 1967: 30) veszi és idézi meghatározását (Cohen 2001 [1985]: 102).

különbözőségeit, választóvonalait sikeresen fedi el. Ehhez még a kiválasztott szimbólumok egységes értelmezése sem szükséges az azonosulók részéről: sikere éppen abban áll, hogy az eltérő tapasztalatokkal, elvárásokkal rendelkező egyéneknek sem magához a szimbólum(ok)hoz, de a közösség elképzeléséhez sem kell azonos jelentéseket és értelmezéseket kapcsolniuk (Cohen 2001 [1985]: 108–110).⁵ E modell tehát a közösségekre mint rugalmas határokkal rendelkező entitásokra gondol, melyeknek kötőanyaga az azonosulás mint tudatosan alakított és alkalomhoz kötött gyakorlat.

A késő modernség lokális-globális vonatkoztatási rendszerében a tér társadalmi konstruáltságának elfogadásán túl a térbeliség felértékelődésének gondolata került előtérbe. A lokális és globális fogalmak létezését ellentétárban elgondolva az egyéni és közösségi kötődés térbeli vonatkozásainak megerősödése a globális folyamatoknak való ellenállás, lényegét tekintve visszahatás (vö. Bencze 2010: 146–147). A globalizáció feltartóztatathatlan expanziója helyett a lokális és globális egymás mellett létezésére, kölcsönhatásaira és keveredésére koncentráló vizsgálatok számára viszont a konkrét, fizikai helyhez való ragaszkodás integráns része a *glokális* érzékelési horizontnak. Joshua Meyrowitz szerint a glokális arénában a részvétel és kötődés térbeli dimenzióit az elektronikus médiumok által kialakított és fenntartott mozgékony önazonosság-érzet határozza meg. A szerző a lokális térhez fűződő kötődés alakíthatóságára, formálhatóságára, az azonosulás mértékének szabad megválasztására hívja fel a figyelmet (Meyrowitz 2005).

Egy konkrét fizikai helyhez való kötődés ritkán mondható csupán racionális jellegűnek, a legtöbb esetben érzelmi többletet is hordoz. A helyek – éppen társadalmi konstruáltságuk okán – elválaszthatatlanok egy sor pozitív felhanggal bíró társ-fogalomtól, mint pl. (lokális) múlt, folytonosság, identitás, vagy éppen a (lokális) közösség. E fogalmak köré épített elképzelések a múltban megtalált és felértékelt minták szerint kívánják megszervezni a jelent (pl. Boym 2001; Bauman 2017). A hely érzelmi belakottságának különböző vonatkozásait sűríti magába a német nyelvterület *Heimat* fogalma. A Heimat a 19. század folyamán, a modernizáció előrehaladásával vált jogi, adminisztratív minőségből, az ember és földrajzi-, kulturális-, és társadalmi tere közti érzelmi viszonyát kifejező fogalommá. A Heimat kortárs kritikai szemléletű kutatása az Ina-Maria Greverus által az 1970-es években kezdeményezett irányon haladva (Greverus 1972; 1979) a közvetlen társadalmi környezet létrehozására, aktív birtokba vételére koncentrálnak (vö. Bönisch – Runia – Zehschnetzer 2020).⁶ A létrehozandó Heimat kutatásában hangsúlyossá válik az ember (társadalom) helyekhez fűződő érzelmi viszonya, melynek következtében a múltértelmezés, emlékezet dimenziója hangsúlyossá válik. Az (elképzelt) múltból származtatott, és a jelenben érvényesíteni kívánt különböző Heimat-elképzelések megteremtéséhez alkalmazott minták használatán keresztül nemcsak egy adott hely, de múlt aktív birtokba vétele is megtörténik (vö. Bausinger 1990: 89).

A társadalmilag létrehozott, kulturális jelentésekkel átszőtt, érzelmi azonosulást feltételező hely megteremtésére a társadalom szereplői tudatosan, stratégia-szerűen törekedhetnek. A helyiként meghatározott kulturális jelenségekre a helyi aktorok – az exogén fejlesztési források hiányában, vagy éppen azok elérésének érdekében – mint endogén erőforrásra támaszkodhatnak. A helyi

⁵ Ezen a gondolatiságon halad tovább Susan Wright, aki az angol közösségtanulmányok új irányait kísérte meg kijelölni az 1990-es évek elején. Wright szerint a közösségről megalkotott és forgalmazott belső képzetek figyelemmel követése az elemzendő kategória kereteit is kijelölheti. Elképzelése az ilyenformán létrejövő határok képlékenységeivel és szituációfüggésével is számol (Wright 1992: 214).

⁶ A fogalom specifikusan német vonatkozásain túl lépő recens vizsgálatok a Heimat-problematika univerzális kapcsolódási pontjaira összpontosítanak, többnyire automatikusan globális-lokális-glokális kontextusban értelmezve a folyamatokat (pl. Antweiler 2020).

közösségek kulturális önmeghatározásának gazdasági vonatkozásaira, és a helyi politikába ágyazottságára hívják fel a figyelmet a Schell Csilla, Michael Prosser-Schell és Pusztai Bertalan szerkesztésében megjelent, az 1990 után a kelet-európai térségben új lendületet kapó helyi tradíció és ünnepkultúra újra-feltalálására fókuszáló tanulmánykötet írásai (Schell – Prosser-Schell – Pusztai 2018). A főként magyar anyaggal dolgozó esettanulmányoknak elméleti keretet adó tanulmányaikban Pusztai Bertalan és Schell Csilla a hagyományalkotás kelet-európai új hullámának geneziséét több tényező összjátékának tulajdonítják. A rendszerváltozás következtében egyrészt az addigi, felülről meghatározott kulturális orientáció megszűnésével a helyi kulturális élet szerkezetében vákuum keletkezett, ami a visszakapott helyi szintű önkormányzatiság intézményrendszerével együtt megteremtette a helyi elképzelések, minták érvényesítésének lehetőségét egy régi-új ünnepkultúra megteremtésében. A különböző elnevezéssel illetett ünnepek – fesztiválok, hagyományörző ünnepek, népszokások – megteremtése a sikerességet, életképességet mutató imázs kialakításához járul hozzá, ami a pályázati jellegű fejlesztéspolitika által meghatározott korszakban elemi érdeke a településeknek (vö. Kovách 2012: 146–159). A különböző gazdasági előnyök biztosítása mellett a lokális önmeghatározás ünnepi, nyilvánosságnak szánt alkalmi ugyanakkor lehetőséget adnak egy helyi azonosságtudat megélésére (vö. Pusztai 2018: 33.) Az ilyenformán létrehozott ünnepkultúra megteremtéséhez felhasznált minták egy része a helyi népi kultúráként azonosított jelenség-halmazból származik. A *lehetőségek ablakának*⁷ kinyílására adott, az elképzelt múltat szervezőelvként felhasználó, első ránézésre retrospektív válaszok ugyanakkor nem kizárólag a kelet-közép európai rurális társadalmak sajátos, a politikai átmenetet kísérő jelenségei, hiszen motivációik az örökség globális trendjének térnyeréséhez is legalább annyira köthetők (Schell 2018; Pusztai 2018).

A hely felértékelésének indirekt ökonómiai hozadékára koncentrááló kutatások a hely minőségének, jellegének megteremtését szolgáló helyi és regionális, szektorokon átívelő kapcsolatrendszerek működésére hívják fel a figyelmet (pl. Ickert 2009).⁸ A közvetlen fizikai erőforrások jelentőségét felülírhatja a helyi kultúra megteremtésére, illetve a társadalmi háló (ki)építésére irányuló technikák sikere, pl. olyan, speciális érdeklődés mentén szerveződő csoport esetében, melyek nem gazdasági sikert célzó tevékenysége a konkrét fizikai hely iránti felelősségvállalással párosul.

Amennyiben eltávolodunk annak tárgyalásától, hogy mennyire elsődleges célja a helyi kultúraépítő tevékenységnek a közvetlen gazdasági haszon elérése, lehetségessé válik egy olyan átfogó elméleti keret felé történő elmozdulás, amely elsősorban a kulturális sajátosságokkal bíró lokalitás erőforrás mivoltára koncentrálna. Christopher Ray szociológus kultúragazdaság elméletének kiindulópontja, hogy a területfejlesztés, vidékfejlesztés forrásaiként egyre több figyelem irányul a kulturális sajátosságokra mint lehetséges erőforrásokra (Ray 1998). A hely felértékelése kulturális identitásának megteremtésén keresztül az extra-lokális erőforrások elérését szolgálja, mely végső soron a gazdasági irányítás lokalizálását, tehát az adott lokalitás

⁷ Max Weber nyomán használja Szelényi 1992: 8–12.

⁸ Johanna Ickert Kelet-Németországban végzett vizsgálata egy periferikus helyzetben lévő, az előregedés és tőkehiány jellemezte Müritz körzetének (Mecklenburg-Vorpommern) példáján mutatja be, hogy egy kortárs ösztönművészeti fesztivál köré épülő csoport szervezőtevékenysége hogyan képes egy adott hely, illetve tágabb értelemben véve egy régió belső adottságait mint erőforrásokat mozgásba hozni. Elemzésének vezérfogalmi a *helyi kormányzás* [local governance], *társadalmi tőke* [social capital], és a *hely alakítása* [placemaking]. A fogalmak mentén kialakított módszertani váz indikátor-rendszerének összeállításában a szerzőre jelentős hatással volt Fürst – Lahner – Zimmermann 2004. Ickert indikátor-rendszeréből az interjúszituációban vezetett beszélgetések vezérfonalához magam is merítettem (vö. Ickert 2009: 66–69).

gazdasági-társadalmi érdekérvényesítési lehetőségeit erősíti.⁹ A helyi fejlesztésre vonatkozó elképzelések olyan szimbólum- és fogalmi keretrendszer alkalmazásán keresztül érvényesülnek, melyek a lokalitáson túli társadalmi mozgalmak diskurzusainak termékei. Ehhez a *helyi tudás* [local knowledge] fel-, illetve elismerése, és erőforrássá alakítása szükséges, mely erőforrás minőségében ilyenformán az adott lokalitás, illetve regionalitás egésze számára elérhetővé válik.¹⁰ Ray kultúragazdaság-modelljében a helyi identitás megteremtésére tett közösségi kezdeményezések egyaránt a hely minőségét létrehozó stratégiák, attól függetlenül, hogy közvetlenül az anyagi haszon megszerzésére (pl. turizmus) irányulnak, vagy pedig egy életképes tér imázsának fenntartását vállalják, és ezzel közvetetten segítik elő az exogén erőforrások elérését.¹¹

A fenti elméleti fejtegetések és saját tereptapasztalataim alapján olyan fogalmi háttér, analitikus keret megválasztására törekedtem tehát, amely egymással összetartozóként kezeli a térbeliség és az interperszonális kapcsolatok dinamikáját oly módon, hogy ezeket a kötéseket nem magától értetődőnek tekinti, hanem azoknak aktív létrehozására koncentrálnak. A helyi hagyományörző egyesület tevékenysége értelmezhetetlen kónyiságának figyelembevétele nélkül, hiszen éppen az egyéneknek és a közösség(ek)nek a konkrét fizikai térbe való lehorgonyozása adja lényegét. Mindez annak elfogadásával jár, hogy a kötődés alapját adó azonosulás rugalmas, alkalomhoz kötött és mértéke szabadon megválasztható, és ez nemcsak az adott embercsoport belső kohéziójára, hanem a hely(ei)hez való viszonyára is igaz. A társadalmi jelentésekkel átszőtt, aktívan birtokba vett, érzelmekkel felruházott, az egyéni biográfiában meghatározó jelleggel bíró, ugyanakkor a csoportképződés alapját adó hely létrehozására irányuló törekvések elemzésében Arjun Appadurai nyomán mint a lokalitás teremtésére tett kísérletek válnak elemezhetővé. (Appadurai 2005 [1996]).¹² A lokalitás ilyenformán a társadalmi élet sajátossága, érzelmek struktúrája és egy pozícionált közösség ideológiája. Létezése azonban nem magától értetődő, hanem folyamatos újra-teremtést igényel. Éppen ezért a *helyi tudás* [local knowledge] az Appadurai-i értelmezésben annak ismerete, hogy a lokalitás – annak térbeli, időbeli vonatkozásai – és az ahhoz kapcsolódó lokális szubjektumok miképpen teremthetőek meg, illetve teremthetőek újra. Appadurai a kontextusteremtést és kontextus által vezéreltséget két egymás ellenében ható erőként írja le, bár maga is hangsúlyozza, hogy amellett, hogy a lokalitás teremtése alapvetően kontextus irányította, maga is további kontextus(oka)t teremt, melyek tágabb kontextusok átfogó terepét hozzák létre. Éppen ezért jelenthetnek számára a modern nemzetállamok kontextus-adó törekvései kihívást a lokalitások generálta kontextusok létezésére nézve.

A lokalitás által termelt kontextusok és az extra-lokális, akár a nemzetállamok, akár a globalizáció által életre hívott normatív kontextusok közti viszony egy ettől eltérő lehetséges olvasata az együttműködés, kölcsönhatás, együtt-hatás. Michael Woods a globális vidék fogalmát bevezetve arra hívja fel a figyelmet, hogy miközben a lokalitások szükségszerűen áttrendeződnek, átalakulnak a globalizáció kontextusa alatt, mindez nem egy felülről vezérelt folyamat, hanem egy folyamatos, a lokális és globális szereplők közti egyezkedés eredménye. A globális alakzatok felhasználása ebből a nézőpontból szemlélve nemhogy a lokalitás

⁹ Ray a kultúragazdaság mechanizmusait a helyi szintű erőforrások, valamint a helyi szint feletti, általa extra-lokálisnak nevezett források metszetébe helyezi és feltételezi, hogy annak működését a lokális-globális hatások egyidejű érvényesülése hívta életre.

¹⁰ A helyi tudás fogalma Ray számára a világ megértésének, felfogásának technikáit, valamint a cselekvések lehetséges módjait jelenti (Ray 1998: 9).

¹¹ A kultúragazdaság fogalom használata nélkül, de a Ray által megfogalmazott működési mechanizmusok összetett játékát mutatja be egy helyi esettanulmányon keresztül Lovas Kiss 2014.

¹² Magyarul lásd Appadurai 2001.

gyengítéséhez vezet, hanem éppen megteremtését és eredményes fenntartását teszi lehetővé (Woods 2007: 497). A népi kultúra szerepéhez közelítve érdemes felidézni Pusztai Bertalan megállapítását a lokalitás, kultúra és a posztmodern-imázsteremtés kapcsolatáról. A helyi tradíció és ünnepkultúra – tágabb értelemben a lokalitás – megteremtésére tett kísérletek a szerző szerint akkor sikeresek, ha a globalizáció teremtette kereteket eredményesen fel tudják használni saját (terület)fejlesztési elképzeléseiknek megfelelően. A lokalitás megteremtése tehát nem globalizáció hatásainak sikeres kizárásán, hanem éppen azok aktív beépítésén, mintaként való alkalmazásán alapszik (Pusztai 2018: 37–38). A lokalitás teremtésében a tágabb struktúrák adta kontextusok követése nem feltétlenül hátráltatja tehát a lokalitás generalizálta kontextusok fejlődését, hanem inkább bonyolult rendszerben függ vele össze. Saját nézőpontom meghatározását illetően nem fogadom el a jelenségek egyértelmű értelmezési keretként, motivációjaként a globalizációból, vagy más normaadó struktúra (pl. nemzetállam és intézményrendszerei) működéséből fakadó fenyegetettség-érzés paradigmáját. Sokkal inkább értelmezem lokális és extra-lokális kontextusok dialógusaként a terepen tapasztaltakat, és a középpontba a társadalmi szereplők perspektíváját helyezem.

A helyi hagyomány tengelye körül mozgó csoport tevékenységét a lokalitás-teremtés szervezett módjának tekintem. A lokalitás szervezése mint fogalmi keret alkalmas az általam megfigyelt társulás, a Kónyi Hagyományőrző és Kulturális Egyesület projektalapú működésének és a vele szoros összefüggésben lezajló professzionalizáció folyamatának elemzésére. Feltételezem, hogy a szervezés modelljét a színpadra vitt népi kultúra adja mint a múltból származtatott, és a helyi múltat a jelenben felértékelő alakzat (vö. Boym 2001; Bauman 2017).¹³ Ezen belül meghatározó szerepe van a kónyi verbunknak, amely a társadalmilag konstruált, érzelmek által belakott hely egyértelmű ismertetőjegyének számít. A helyi népi kultúra mint elképzelés, konstrukció minőségében válik a szervezőtevékenység mintájává. Ebben az értelemben a *helyi tudás*¹⁴ része, hogy a színpadra vitt népi kultúra képes csoportszerveződés elindítására, illetve fenntartására, ezért a jelenben alkalmasnak tűnik a lokalitás megszervezésére. Kutatásom fő kérdése, hogy hogyan és miért tud működni a kónyi verbunk mint a lokalitás szervezésének egy lehetséges modellje?

A helyi múltban megtalált minta: a kónyi verbunk kipróbált receptje

A verbunk a két világháború között elsősorban a *legénycéhek* reprezentációs gyakorlataként létezett Kónyban, és ebben a minőségében a csoportidentitás fenntartása mellett a lokalitáson belül húzódó társadalmi választóvonalak, különbségek megjelenítését szolgálta.¹⁵ A verbunk

¹³ Svetlana Boym és az ő nyomán Zygmunt Bauman a múltban megtalálni vélt érzelmi minőség utáni vágyat a *nosztalgia* fogalmával jelölték, és annak kortárs jelentőségére kerestek magyarázatot. Boym a politikai és társadalmi átalakulás, esetleges törés okozta bizonytalanságérzet, illetve a követhetlenségig felgyorsult életritmus ellenében globális szinten érvényesített védekezőmechanizmusként tekint a nosztalgiára (Boym 2001). Bauman az utópia fogalmából származtatva a *retrotópia* kifejezéssel azt a magatartást jelöli, amely a *nosztalgia korában* a jövőre vonatkozó bizonytalan elképzelések helyett a múltban megtalált és felértékelte minták szerint kívánja megszervezni a jelent (Bauman 2017).

¹⁴ Helyi tudás [local knowledge] kifejezést alapvetően az Appadurai-i meghatározás – a lokalitás újrateregethetőségéről szóló ismeretek – értelmében használom. Bővíttem továbbá a Christopher Ray-féle kultúragazdaság modelljéből származó jelentésárnyalattal is, miszerint a helyi tudás elismerése a lokalitás számára további erőforrások elérését könnyítheti meg.

¹⁵ Kutatómunkámat 2015-ben kezdtem Kónyban, azt követően nagyjából két éven keresztül gyűjtöttem adatokat a kónyi verbunk múltjáról. Érdeklődésem akkor még kifejezetten történeti jellegű volt: az általam rögzített

elválaszthatatlan volt a falurészek szerint szerveződő legénytársaságoktól: tanulása, gyakorlása, előadása egyaránt a céh keretei között folyt. A legénycéhek korosztályok és falurészek szerint elkülönülő szervezetek voltak, melyek egy-egy falurész kocsmája köré csoportosultak. A falurészek egymástól lakóik társadalmi pozícióját tekintve különültek el. A társadalmi hierarchiában betöltött helyet legfőképpen a birtokolt földterület és annak nagysága adta meg. A nagy választóvonal a földbirtokosok ún. *gazdák*, és a birtoktalan – illetve kizárólag saját birtokukból megélni képtelenek – *zsöllérek* között húzódott.

A gazdák által lakott Öreg utca és a zsöllérháztartásokat magába foglaló Kis utca a falu legrégebben benépesített részeinek számítottak, mindkettő rendelkezett a két világháború között céhes kocsmával. A 19. század első felében kiépülő, gazdacsaládok által birtokba vett Újfalu kocsmája szintén céhes központként működött, míg a két világháború között felépülő, zsöllér lakossággal rendelkező Újtelepen nem jött létre céhes kocsmá. A győri székeskáptalan már a 16. századtól jelen volt mint legnagyobb földbirtokos a faluban. Az egyházi birtok megművelését uradalmi cselédek végezték, akik a falunak az ún. Majorság részén laktak, cselédlakásokban. A Majorságnak volt ugyan kocsmája, de céhes központként csak időlegesen működött. A verbunk előadásának legfőbb alkalma a temploműbúcsú napja, Szent Mihály (szeptember 29.) napja volt. A verbunkra a litánia után került sor a templom előtt: az egyes kocsmák *céslegényei* külön körökben táncolták el verbunkjukat.¹⁶ A búcsú napját a kocsmákban megrendezett mulatság zárta le. A tánchasznalet a helyi társadalmon belül csoportokat különített el, ugyanis a verbunk két változatban létezett: a zsöllér- és gazdaverbunk között szerkezeti és motivikai eltérések jelentették a különbséget. A templom előtt felálló körök szimbolikusan a falu szerkezetét és hierarchiáját jelenítették meg a helyi lakosság és a búcsú napján a faluba látogatók számára.

A két világháború közti időszakban ugyanakkor megkezdődött a tánc színpadi látványossággá válása. A falusi táncgyűttesek színpadi szereplését elsőként tömegessé tévő Gyöngyösbokréta mozgalom (1931–1944) regionális bemutatói azokra a falvakra is hatással voltak, ahol hivatalosan nem szerveződött bokkrétás csoport. A kónyi verbunk első színpadi előadási alkalmai az alapvetően gyöngyösbokrétásokra építő (Szany, Vitnyéd), de a környékbeli falvak lakosságát is mozgásba hozó Gyöngyösbokréta-bemutatók voltak (pl. Győr, Szany).¹⁷ A verbunk színpadra állítását az 1920-as évek derekán alapított kónyi Levente Egyesület elnöke ösztönözte, aki a kapcsolatrendszere, és a helyi hatalmi hierarchiában betöltött szerepei miatt alkalmas volt az aktuális országos politikai-, és kulturális irányvonal közvetítésére. Tevékenységével egy nagyobb társadalmi diskurzusba kapcsolta be az addig lokális érvényességgel bíró táncos jelenséget, ami a legénycéhek táncából elkezdett *kónyi verbunkká* válni.

A legénycéhek által éltetett verbunkos gyakorlat a második világháború utáni bő egy évtizedben akadozó, leegyszerűsített formában létezett. Az országos agrárpolitika helyi szintű érvényesítése során az egyéni gazdálkodás felszámolásával a legénycéhek falurészek szerinti elkülönülését

retrospektív egyéni elbeszélések (interjúk) anyagát különböző adattári és levéltári forrásokkal összevetve igyekeztem megmutatni a társadalmi struktúrában, hatalmi viszonyrendszerben bekövetkezett változásokat a táncos gyakorlat világán keresztül, a két világháború közti időszakból kiindulva egészen a jelenkorig (bővebben lásd Eitler 2018a, 2018b).

¹⁶ A búcsú napját megelőzően a céhek minden év augusztus 20-ától kezdődően az adott kocsmában gyakorolták a verbunkot. A gyakorlásra a tánc szigorúan szabályozott felépítése és egységes előadásmódja miatt volt szükség (lásd Martin 1983: 59–62).

¹⁷ Az 1930-as években a színpadra vitt népi kultúra szerepe látványos szinten megnőtt a nemzeti önreprezentációban: ennek legfontosabb közege a Gyöngyösbokréta mozgalom volt. A Gyöngyösbokrétás csoportok legfőbb megmutatkozási alkalmai augusztus 20-án – Szent István államalapító király napján – a fővárosban tartott tánc- és népszokásbemutatók voltak. A mozgalomról lásd Pálfi 1970.

megalapozó gazdasági szerkezet széttörött, az addigi kapcsolati rendszer átrendeződött. Ezzel párhuzamosan a tánc egyre inkább színpadi látványosságként jelent meg. A legénycéhek gyakorlatában keletkezett résben az 1950-es évek első felében az uradalmi cseléd származású, homo novus-ként felemelkedett tanácselnök iskolás gyermekeknek kezdte el tanítani a táncot, és fellépéseket kezdett el szervezni a csoport számára. A helyi hatalom felügyelete alatt a jelenség az egyházi ünnep keretei közül a politikai ünnepek területére helyeződött át.

A verbunk körül az 1950-es évtizedet követően nem szerveződött hosszabb ideig fennálló csoportosulás. A templombúcsú napján a táncot az említett időszakról kezdve nem mutatták be, kizárólag a színpadi megjelenítés céljából álltak össze kisebb-nagyobb csoportok időszakos jelleggel. Az (újra)szervezést a rendszerváltozás légkörében a frissen a faluba került plébános és a kántor kezdeményezték. Az 1990-es évek elejétől kezdve a gyermekek tanulását a plébániaudvaron az egyházközségi képviselőtestület egy olyan tagja vezette, aki a második világháború előtt a verbunkot legénycéhes keretek között tanulta meg. A templombúcsú napján való táncolás ebben az időszakban re-konstruálódott: a plébános harmonikakísérete mellett a gyermekek csoportja mutatta be a verbunkot. Ezzel párhuzamosan 1996-ban az általános iskola igazgatónőjének kezdeményezésére először egy iskolai néptáncszakkör – a későbbi néptáncgyűttes – kezdte meg működését.¹⁸ A jelen folyamatainak formálói nagyrészt mind annak a generációnak tagjai, akik gyermekként az induló csoport tagjai voltak: a 2000-es évek elejére már kezdeményező szerepben léptek fel, a jelenben pedig az önszerveződés fő motívóinak számítanak.¹⁹

A régióban a rendszerváltást követően elindult egy több hullámban lejátszódó, máig tartó folyamat, amely a két világháború közti időszakban – illetve a kollektivizálásig – működő legénycéhek újraalapítását célozta meg a Szigetköz, illetve Rábaköz néprajzi tájként számontartott területein. Azóta konkrét előzményekre alapozva alapítottak több településen céhet (pl. a Mosonmagyaróvár, Gencsapáti, Kapuvár, Agyagosszergény, Vitnyéd, Halászi, Dunaremete, Győrújbarát). Az egyes céhek magját általában a helyi néptáncgyűttesek tagjai adják. Az alapítások úgy történtek, hogy egy, már megalapított céh tagjai avatták fel a következő céh legényeit: így jött létre 2008-ban a Délceg Kónyi Bika Ifjak Legénycéh. A név a falucsúfolóból lett imázselemre, a kónyi bika történetére utal.²⁰ A céhek az emlékezetből elérhető-, illetve etnográfiai adatokból inspirálódtak mintákat felhasználva, valamint saját újításokat bevezetve szokásokat, alkalmakat, szabályrendszereket alkotnak meg. Gyakran a többi – leginkább az őket felavató – céh működéséből merítenek ötleteket. A (újra)szervezések társadalmi bázisát bár a helyi táncosporttagok adják, az ötlet több esetben a településekre

¹⁸ Az igazgatónő helyi származású, jelenleg is helyi lakos, az iskola vezetését 1994-ben vette át. A néptáncszakkör létrehozásában saját érdeklődése mellett a régió egyéb településein működő, már hosszú múltra visszatekintő hagyományörző csoportoknak a példája motiválta – pl. Szany, Szil (mindkettő az 1930-as évek Gyöngyösbokrétá mozgalmaig vezet vissza együtteseinek eredetét). A gyermekek előadásaival az első szakaszban a falu ünnepeinek színvonalát kívánta emelni. A szakkör kezdetben egyáltalán nem foglalkozott a kónyi verbunkkal: elsősorban gyermekjátékokat, illetve más vidékek – technikailag könnyebbnek ítélt – táncát sajátították el a gyermekek. A verbunk felé akkor fordult a figyelem, amikor a csoport elérte az ifjúsági korcsoport határát.

¹⁹ A Kónyi Hagyományörző és Kulturális Egyesület alelnöke, András, a néptáncszakkört megalapító igazgatónő fia.

²⁰ A kónyi bikát mint imázselemet a településen több szerveződés is felhasználja: pl. az önkormányzat a rendszerváltozás után a majálist Kónyi Bika Fesztivállá alakította, helyet kapott a Kónyi Sportegyesület címerében, sőt egy ideig kocsmá is működött ezen a néven. A falucsúfolók imázselemmé alakításáról párhuzamként lásd Lovas Kiss 2011. Schleicher Vera a folklórműfaj meghatározásának szempontjából emblematikus Gyulafirátót esetén keresztül mutatja be a csúfolók által közvetített képhez való viszonyulás különböző (időbeli) változatait. Elemzéséből a történeti és társadalmi, illetve lélektani vonatkozások figyelembevételével kirajzolódik egy folyamat, melynek során a rátótiadák a lokalitás önképének pozitív, megerősítő elemévé szelídültek (Schleicher 1999).

kijáró, egyidejűleg több néptáncgyűttesben is tevékenykedő táncoktatóktól származik. Ők azok, akik a néptáncmozgalom kapcsolatrendszerén keresztül hozzák-viszik a híreket olyan falvak között, amelyeket eddig – *hagyományosan* – nem kötött össze szoros gazdasági, társadalmi, kulturális kapcsolat, kölcsönhatás. A hagyományörző tevékenységen keresztül viszont elkezdődött egy olyan hálózat kiépítése, ami a népi kultúra hagyományos régióit (Szigetköz, Rábaköz) használja fel az imázs megteremtéséhez (vö. Fejős 2002). Erre utalt például több évben is a Rábaközi Legénycéhek együttes megjelenése a Magyar Hagyományok Fesztiválja – Győri Pálinkafesztivál műsorában (pl. 2013-ban. Lásd Győr+ 2013).

A kónyi legénycéh alapításának ötlete a táncgyűttes oktatójától származott, aki egyébként nem kónyi származású, és a tárgyalt időszakban leginkább Győrből járt hetente több alkalommal próbákat tartani a faluba. Az avatást a győriújbaráti táncosok végezték el, akikkel a kónyiak szintén az oktató közbenjárásával ismerkedtek meg. A Délceg Kónyi Bika Ifjak Legénycéh kocsmájának a Tündértó vendéglőt nevezte ki, ahol elhelyezték a céh ún. címerét. A céhkönyvben rögzítették a társaság tagságának és tisztségviselőinek névsorát, és a jelentősebb eseményeket. Az idősebb korosztály tagjaitól hallott, ugyancsak a falucsúfoló történetét feldolgozó – egyébként a *Lenn a délibábos Hortobágyon* népies műdal dallamára énekelt – szöveget, az ún. kónyi nótát a céh nótájává minősítették. A céh törekedett egyfelől zártkörű-, másfelől pedig a nyilvánosságnak szóló rendezvények kitalálására és megvalósítására: ilyen az évente megrendezett Újévi Disznótoros, illetve a Kónyi Búcsú Verbunktalálkozó. Az 1990-es évek óta ismét a templombúcsú napjára szervezett táncbemutatót a céh és a néptáncgyűttes a 2010-es évek elején egy fesztivál jellegű rendezvényé alakította át, melynek lényege, hogy erre az alkalomra más települések néptáncgyűttesteit, illetve legénycégeit is meghívják.

Egy új csoportszerveződés nyomában

A kónyi verbunk múltjára fókuszáló több éves terepmunka után először 2019-ben vettem részt a verbunktalálkozón.²¹ Több apró jel figyelmemet a búcsúünnep fesztivál jellegére terelte, és a szervezettség számomra addig a terep vonatkozásában ismeretlen szintjére mutatott rá: a Búcsú Verbunktalálkozó hátterében akkor már az előző évben alapított Kónyi Hagyományörző és Kulturális Egyesület (a továbbiakban KHKE) állt. Az új entitás, a helyi hagyomány köré szerveződő civil szervezet alakulásának folyamata vonzó témának tűnt, ráadásul a 2019-es verbunktalálkozó éppen az egyesület formálódásának szakaszába engedett betekintést, hiszen ez volt az első olyan rendezvény, amelyen a szervezésben aktív mag új, egyesületi minőségben jelent meg.

A találkozó első nyilvános programja, a néptáncgyűttesek szombati próbája volt: a helyiek a vendégcsoportokkal együtt a sportcsarnokban tartották a közös felkészülést a vasárnap délelőtti búcsúra.²² Az estét egy helyi vendéglőben közös vacsora és zenés-táncos mulatság zárta. A búcsú napja – vasárnap – szintén közös próbával indult a tájház udvarán, immár népviseletben. A búcsúünnep rendje a táncosok aktív részvételére épült: a köszöntésében a plébános kiemelte a néptáncgyűttes tagjait, akik a szertartáson is viseletben vettek részt. Közülük kerültek ki a

²¹ A fenti folyamatot igyekeztem egy közel egy órás előadás formájában összefoglalni, amikor 2019 szeptemberében meghívást kaptam, hogy a Kónyi Búcsú Verbunktalálkozó alkalmával a néptáncgyűttesek szombati estési próbája után számoljak be eddigi eredményeimről a résztvevők számára. A meghívás kitűnő alkalmat teremtett arra, hogy a verbunktalálkozó két napjának eseményeit fényképekkel és videofelvételekkel dokumentáljam.

²² Résztveletem ekkor kezdődött: a nagyjából kétórás próba után az én előadásom következett, melyet elsősorban a próba résztvevőinek tartottam.

szentlecke, olvasmány, és a könyörgések felolvasói. A mise után a templomból kiáramló tömeggel együtt hagytam el én is a templomot, ugyanakkor igyekeztem az elsők között lenni, mert kedvező helyet szerettem volna találni a filmezéshez. A helyszínre leginkább a templomhoz felvezető lépcsőről, és a templom kőkorlátal szegélyezett szintjéről látni rá: ezek az állások már szinte teljesen megteltek nézőkkel, mire sikerült kiélnem az épületből. Így tapasztaltam meg, hogy jelentős azoknak a száma, akik a búcsúi misén nem vesznek részt, de az előadást eljönnek megnézni, még a mise vége előtt jó pozíciót szerezve a templom előtti téren. A tánc terét, a rendezvény helyszínét egyébként kordonszalagokkal kerítették el: távolabb a helyi Polgárőr Egyesület tagjait lehetett felfedezni. Végül rendkívül kényelmetlen helyzetből, de tiszta rálátással sikerült felvennem a műsort. Környezetemben többen készítettek videofelvételt okostelefonjaikkal. Miután Miklós, az egyesület elnöke rövid beszéddel köszöntötte a résztvevőket, elindult a tánc. A verbunkhoz koncentrikus körökben álltak fel a táncosok: a belső kört a kónyiak alkották, a külsőbb köröket pedig a vendégek. A verbunkot egy rövid páros tánc koreográfia követte, hogy az néptáncgyűttesek női tagjai is részt tudjanak venni. A templom előtti előadást a kónyi nóta közös eléneklése zárta. A táncos résztvevők ezután még több helyi kocsmá előtt előadták rövidített formában a műsort. A verbunktalálkozót egy közös ünnepi ebéd zárta le a vendéglőben: ezen a helyi egyesület tagjai, a plébános és a koncelebránsok, valamint a meghívott néptáncgyűttesek tagjai vettek részt

1. kép. Búcsúi szentmise az egyesület tagjainak részvételével. Németh Zsolt fényképe, 2019.

2. kép. Képaláírás: A Kőnyi Búcsúi Verbunktalálkozó legfontosabb pillanata: a kőnyi verbunk eltáncolása templom előtti téren. Balázs Péter fényképe, 2019.

3. kép. Nézők gyűlnek össze a templom előtti téren a verbunkra várva. Magyar Beáta fényképe, 2019.

A 2019-es Búcsúi Verbunktalálkozót követően több ízben részt vettem az egyesület által szervezett rendezvényeken, később pedig mélyinterjúkat készítettem az egyesület működését leginkább meghatározó, domináns mag tagjaival. A megfigyelések, beszélgetések során leginkább a cselekvők belső motivációjára, az egyesület formálódásának émiikus értelmezésre voltam kíváncsi. Ebből kifolyólag a rögzített interjúk elsősorban azokkal készültek, akik a kónyi verbunk köré szerveződő tevékenység motorjainak számítanak.²³ Mégis, biztos vagyok benne, hogy csak úgy mérhető fel, milyen szereppel bír a re-kontextualizált népi kultúra egy adott lokalitás egészének szempontjából, ha sem azokat a szereplőket nem hagyom figyelmen kívül, akik csak időlegesen, mintegy alkalmanként kapcsolódnak az adott tevékenységhez, sem azokat, akiket a jelenség keltette hullámok egyáltalán nem érnek el.

A lokalitásvállalkozás – egy fogalom bevezetésének lehetőségei

Projektalapú kultúraépítés

2018-ban az addig a helyi népi kultúra körébe értett tevékenységekkel foglalkozó, a Kónyi Néptáncgyűttes és a Délceg Kónyi Bika Ifjak Legénycéh egyes, a szervezőtevékenységben legaktívabb tagjai civil szervezet, egyesületi forma létrehozása mellett döntöttek, melyet Kónyi Hagyományörző és Kulturális Egyesület néven jegyeztettek be, és amellyel szándékuk szerint e két entitás hivatalos, jogi kereteit kívánták megteremteni. Az egyesületi lét megkezdése mellett az alapítók szerint leginkább a finanszírozási- és érvényesülési lehetőségek szóltak.

És akkor te hogy emlékszel az egyesület születésére vissza? Hogy igazából mért volt erre szükség, mért lett egy táncgyűttesből igazából egyesület?

Hát mindenképp a fejlődést mondanám első körbe [...], de így mindenképp, mert amúgy nincs úgymond támogatás a faluba ebből a szempontból, hogy na akkor most van pénz, és akkor azt csoportosítjuk... Tehát mindenképpen, hogy legyen egy új ruha, ne minden fellépésre új ruhára menjünk, a fellépéseket ne nekünk kelljen fizetni, mondjuk útiköltség, vagy ilyesmi, hanem hogy mindenképpen tudjunk támogatásból vagy pályázatból pénzt szerezni. [Anita, sz. 1987]

A hivatalos alapítás előtt a működés *főpróbája* egy állami pályázat lebonyolítása volt, melyet – akkor még hivatalos jogi személy nem lévén – az Önkéntes Tűzoltó Egyesületen keresztül tudott benyújtani és megvalósítani a formálódó csoport. Az egyesület tagságát a néptáncgyűttes és a legénycéh mai és egykori tagjain kívül az érdeklődési körrel és a tevékenységgel szimpatizáló idősebb személyek adják. A kezdeti formálódás szakaszában az egyesületen belüli feladatmegosztás viszonylag gyorsan kialakult. A célok megfogalmazása és a szervezőmunka egy hét fős, korai harmincas éveikben járó fiatalokból álló maghoz kötődik. A mag tagjai az alapításkor az egyesületi tisztségek elosztása – a hivatalos elnöki, alelnöki, titkári pozíciók – mellett az egyesületi munkát különböző területekre osztották fel. A pályázatok, pénzügyek,

²³ Az interjúrészeket közlésénél részleges anonimizálást alkalmaztam, a beszélőket keresztneveikkel megnevezve, zárójelben feltüntetve születésük dátumát (évszám). A szövegekben előforduló egyéb (köz)szereplők nevét elhagytam, csak az általuk betöltött funkciót tartottam fontosnak szerepeltetni. A kiemelt szövegek szó szerinti idézését az érintettekkel egyeztettem. Ezzel összhangban az illusztrációként használt képeken szereplő vezetékneveket digitálisan eltávolítottam.

kommunikáció irányítását és felügyeletét személyes érdeklődés, szakmai tapasztalat és kompetenciák szerint vállalták el a tagok.²⁴

[...] ugye én nagyon sok mindent hozok az önkormányzati munkámból. Magát ezt a mindent dokumentálni, mindennek legyen egy külön rendszere, az, hogy figyeljünk oda, hogy milyen rendezvényre kit hívunk meg, kivel hogyan beszélünk. Nekem ez az önkormányzati munkámból jön. [Petra sz. 1988]

A csoport tagjai által felhalmozott professzionális ismereteket az egyesület tagjai meghatározó jelentőségűnek tartották az indulás fázisában,²⁵ csakúgy, mint a szakmai életből hozott kapcsolati háló biztosította lehetőségeket. Petra például, aki évekig az önkormányzati szférában dolgozott (Csorna), az alapítás jogi vonatkozásait illetően egykori szakmai kapcsolatain keresztül kért tanácsot. Az egyes részterületeken végzett munkát az egyesület elnöke, Miklós irányítja, aki egyben a néptáncgyűttes vezetője, és a legénycéh bírója²⁶ is. Miklós belső motivációjának és egyben külső megítélésének, legitimációjának szempontjából lényeges, hogy az 1990-es évek verbunk re-konstrukciójában nagyapja központi szerepet töltött be: irányította a fiatalok tanulását, illetve táncstudása hamar az újból megélénkülő néptáncgyűjtői érdeklődés fókuszába került.²⁷ Társadalmi beágyazottságát tekintve Miklós tagja egyéb helyi szerveződéseknek is, az Önkéntes Tűzoltó Egyesületnek és a Plébániai Tanácsadó Testületnek, csakúgy, mint az egyesület alelnöke, András.

2019-óta Miklós független képviselőként tagja a helyi önkormányzat képviselőtestületének. A választási kampány során megjelentett plakátján az alábbi jelszavak szerepeltek a jelölt arcképe mellett: „hagyományőrzés, kultúrateremtés, dinamikus gondolkodásmód, fejlődés-fejlesztés, elkötelezettség, összefogás, kreativitás”. Ezek közül több szorosan kapcsolódik az egyesület lokalitás-víziójához, vagyis a tagok arról szóló elképzeléseihez, hogy a lokalitás mely szegmenseit lehetne, illetve kellene helyi erőforrásként felhasználni a település fejlesztésében.²⁸ A helyi politikai arénában ezzel megjelent egy szűkebb, közös érdeklődés alapján szerveződő csoport céljainak lokalitás-szintű érvényesítésének igénye. A plakát és a hozzá kapcsolódó

²⁴ Az vezetőségi csoport tagjai egyöntetűen felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, melyek a következők: kereskedelem és marketing, műszaki menedzser, közgazdász, nemzetközi igazgatás és igazgatásszervezés, építőmérnök-közgazdász, építőmérnök-környezetmérnök, tanár, informatikus-jogi asszisztens.

²⁵ „Tehát, hogy volt egy ilyen teszttév, teszttév, én ennek hívom, hogy ezt tudjuk-e, bírjuk-e, vagy egyéb. És megvan-e az a bázis mögötte, hogy tényleg ezt, mit tudom én, húsz ember akarja, és egyetért a célokkal, és van egy ilyen, és akkor jött az a döntés, hogy jó, akkor innentől kezdve önálló életet próbálunk élni. Tehát megteremtjük magunknak azt, amit kell. Tehát nem fogunk kérni ettől, nem fogunk kérni attól, hanem próbálunk önálló talpra állni. Benne volt a rizikó, nem mondom, hogy nem. De azért az élet azt igazolja, hogy képesek vagyunk, voltunk rá, és mindenkinek. Azért, hogy mondjam. Megvoltak a felsőoktatási és mindenféle szférából van az egyesületbe ismerős: tehát van gazdasági végzettségű, van műszaki végzettségű, jogi végzettségű, mindenféle.” [Miklós sz. 1988]

²⁶ A legénycéh vezetőjének titulusa.

²⁷ Miklós nagyapjáról és korosztályának más tagjairól különböző regionális fesztiválok, találkozók alkalmával készítettek néptáncoktatók, népegyüttesvezetők, illetve a néptáncmozgalom által érintett társadalmi gyűjtők filmfelvételeket; ezeknek zöme magántulajdonban van.

²⁸ Az egyesület törekvéseit az alapszabály a következőképpen foglalja össze: „1.1. Az egyesület célja a magyar néptánc, népzene, népi kultúra és hagyományainak felkutatása, ápolása, őrzése, nevelés, oktatás és készségfejlesztés; kulturális tevékenység; rendezvények szervezése, lebonyolítása. 1.2. Az egyesület, céljának megvalósítása érdekében együttműködik minden állami, társadalmi és gazdálkodó szervezettel, jogi és nem jogi személlyel, illetve más egyesülettel és szövetséggel, amelyek segítik az Egyesület eredményes működését és céljainak megvalósítását” (KHKE 2018: 1).

képviselőjelölti program – amellet, hogy a politikai érvényesülést kívánja elősegíteni – a népi kultúra köré szervezett kultúraépítő tevékenységet a helyi fejlesztés endogén forrásaként engedi láttatni. A Ray-féle kultúragazdaság-modell működési mechanizmusait figyelembe véve Miklós választási kampánya a helyi (népi) kultúrának a lokalitás számára irányadóvá, mértékadóvá tételét célozta meg (vö. Ray 1998).²⁹

LEGYEN JÓ ÉRZÉS KÖNYBAN ÉLNI, LEGYEN BÜSZKESÉG KÖNYINAK LENNI!

HAGYOMÁNYŐRZÉS, KULTÚRATEREMTÉS

DINAMIKUS GONDOLKODÁSMÓD

FEJLŐDÉS - FEJLESZTÉS

ELKÖTELEZETTSÉG

ÖSSZEFOGÁS

KREATIVITÁS

2019. október 13.

MIKLÓS
FÜGGETLEN KÉPVISELŐJELÖLT

4. kép. Miklós plakátja képviselőtestületi jelöltként a 2019-es önkormányzati választásokon. Miklós tulajdonában.

Az egyesületi működéshez, a rendezvények megvalósításához szükséges, anyagi, vagy más természetű erőforrások egy része helyben teremthető meg önkormányzati normatív támogatás és a helyi lakosság önkéntes felajánlása révén. Az anyagi fedezet nagyobb része azonban exogén erőforrásként, állami pályázatok formájában érhető el: ez a tényező az egyesület professzionalizációjának ösztönzője és egyben kényszerítője. Professzionalizáció alatt a működés speciális területekre bontását, a feladatmegosztást, a döntési- és belső kommunikációs mechanizmusok megszilárdult rendszerét értem.³⁰ A megpályázott tevékenységek köre, és ezzel

²⁹ A helyi kultúraszervező tevékenység a rendszerváltás után országszerte az önkormányzati politika fontos tényezőjévé lett. A folyamatot a megalkotott hagyományok példáján keresztül Pusztai Bertalan plasztikusan elemzi Pusztamérges és Baja vonatkozásában (Pusztai 2007a; uő. 2007b).

³⁰ A belső kommunikáció és döntési mechanizmusok megvilágításához álljon itt egy részlet a 2021. május 6-i terepnaplóból: „Részt vettem a KHKE csütörtöki vezetőségi ülésén. (...) Miklós kezdi a beszámolót és viszi a szót főleg. Az elején részletesebben kezdi, mintegy bevezetve nekem az ülést: az egyesület vezetősége másfél hónapja ülésezik kétheti rendszerességgel. A rendszeres ülések bevezetésére az ügyek, feladatok sokasodása miatt volt szükség, és előbb a koronavírus még nem engedte meg. Az üléseket felváltva tartják a vezetőségi tagok otthonaiban. A vezetőségi tagoknak külön facebook csoportja van, ott tájékoztatják egymást. Miklós mint az

összefüggésben a pályázatok típusa kezdetben a népi kultúra területén belül mozgott: közvetlenül a néptáncegyüttes működéséhez kötődő tételek – pl. a fellépésekhez szükséges ruhák – beszerzését szolgálta, egy, direkt a „népi kultúra közösségteremtő műfajainak támogatására” kiírt állami pályázat keretei között. Hamarosan azonban az elérhetőnek gondolt erőforráshorizont tágult, egyéb, civil szervezeteket, valamint a vidékfejlesztés ernyője alatt kifejezetten falusi civil szervezeteket célzó pályázati forrásokkal. Ez utóbbi típusú pályázatból az egyesület a falu központjában ingatlant vásárolt, amely céljaik szerint a jövőben egyrészt a táncpróbáknak és az egyesület rendezvényeinek ad teret, másrészt pedig a szervezőtevékenységnek biztosít immár a benne kialakítandó irodahelység révén konkrét fizikai helyet. A pályázati források egy része magába a *vállalkozásba* fordítódik vissza, elsősorban marketingtevékenység finanszírozásán keresztül: a sikeres egyesület imázsának felépítése nagyrészt az online térben, a közösségi média különböző típusainak használatával történik.

[...] ugye nagyon...nagyon jó a mi médiánk, úgymond a facebookon, az instán, ha valamit nyerünk, az mindig fent van. Hogy tudják, hogy ezt elértük, ennyi pénz, tehát, hogy hatmillió, hogy megnyertük a házat: nem kis összeg... [Anita sz. 1987]

A helyi kultúraépítés projektalapúvá válását érdemes a (vidék)fejlesztéspolitika projekttesedésének tágabb perspektívájából megvizsgálni. Kovách Imre az ezredforduló utáni magyar vidék hatalmi szerkezetében bekövetkezett változások meghatározó vonását abban látja, hogy az Európai Unió pályázatalapú forráselosztási rendszerének mintájára a helyi önkormányzati és civil szféra fejlesztéseinek finanszírozásában a normatív elvű támogatási rendszerrel szemben egyre inkább a piaci logikát érvényesítő projektalapú elosztás érvényesül. Mindemelllett Kovách a civil szervezetek részvételét a településfejlesztésben formálisnak tekinti, hatásukat leginkább a *lokális kultúra ápolásának* területén látja eredményesnek. Érvéle szerint a helyi autonómia pilléreivé nem tudnak válni, mert a helyi elit saját legitimitációjához és hatalmának növeléséhez használja fel őket. A pályázati alapú támogatási rendszer térnyerésével új helyi kulcsszereplők, a projektosztály felemelkedése zajlik, amely a helyi hatalom megosztását eredményezi az önkormányzat és az exogén források elérésében befolyással bíró szakértők, tervezők, ügyintézők között (Kovách 2012: 140–152). A KHKE példája arra enged következtetni, hogy az elsősorban a helyi kultúra szférájában mozgó civil szervezetek működése is projektorientálttá kezd válni, ennek megfelelően itt is előtérbe kerülnek azok a csoportok, akik a projektalapú támogatási rendszerben az érdekérvényesítés módjait ismerik, és ehhez megfelelő tudással (know-how) bírnak (vö. Harrison 2009: 38). Ebben a konkrét esetben a folyamatot az generálja, hogy az egyébként is jelentőségét egyre inkább elvesztő, az önkormányzaton keresztül érkező normatív támogatást az adott csoport elégtelennek érzékeli, pontosabban fogalmazva nem érzi arányosnak célkitűzéseinek várt költségeihez mérten.

egyesület elnöke az ülések előtt tervet készít a megbeszélésről, felsorolja egy dokumentumban, hogy miről lesz szó a találkozón. Ezt előre online körbeküldi a tagoknak, kedden, szerdán. A találkozókra csütörtökönként kerül sor. Miklós megemlíti, hogy Andrással még az autóban is Győr-Köny között csak az egyesület dolgairól beszélnek. [Miklós és András napi ingázók. Megj.: E. Á.] Megbeszéltek hosszasan a facebook és egyéb online kommunikáció menetét, hogy hogyan történjen egymás között a kommunikáció az ülések között.”

A lokalitás szervezése

A tereptapasztalatok arra engednek következtetni, hogy azok a civil szervezetek lépnek ki leginkább a pályázati szintérre, akik a lokalitás egészére érvényes projekteket fogalmazznak meg.

Tehát van egy globális egyesület, amibe több olyan tag van, aki mondjuk nem a néptáncsoport tagja. Ezen belül van az egyesületen belül még a legénycéh is felkarolva, tehát az egyesület az egy globálisabb valami, mint hogy csak azzal a titulussal legyen felvértezve, hogy néptáncgyűttes. Vagy a kónyi verbunkosok. Tehát ennél ez egy kicsit több, és úgy gondolom, hogy többet is ölel fel, meg egy kicsit profibban is működik, mint amennyit mondjuk megigényelne egy néptáncgyűttes működtetése. Tehát egy néptáncgyűttes működtetése az sok dologból nem állna igazából, meglátásom szerint. De azt például nem biztos, hogy civil szervezetként külön működtetném – jó a pályázatok miatt biztos – de hogy civil szervezetként olyan tevékenységet folytatna, ami a falu lakosainak is esetleg, vagy tudnának belőle profitálni, ezt nem tudom. [...] Ezért jó ez a globális egyesület, hogy hagyományőrző és kulturális egyesület, mert azért itt elég széles a skála, de azért mondom, hogy ez lesz még egy nagy feladat, hogy ezt úgy átértékelni az embereknek. Mert eddig ugye megszokták, hogy van a Kónyi Néptáncgyűttes, és így volt mindenki fejébe, tehát. Tehát ezek a kommunikációk, amik facebookon zajlanak, vagy a saját kiadványunk, ez mindegyik egy arra törekvés, hogy mélyebben belelássanak, hogy Úristen, hát ezek, ez egy nagyobb dolog, amit ők csinálnak! Tehát ez nem csak az, hogy elmennek fellépegetni, aztán jó napot! Vagy eltáncolták valahol a verbunkot! Hanem Úristen, ezek itt jártak, ezek ezt biztosították, ezek satöbbi. [Miklós sz. 1988]

A fenti idézet nyomán szembevetendő, hogy az egyesületi forma megszilárdulása és ezzel szoros összefüggésben a pályázatalapú finanszírozás felé történő elmozdulás a csoport céljait illetően az igények szélesedését és a hatósugár növelésének szándékát is jelzi. A harminckét tagból álló egyesület egy olyan konkrét fizikai helyhez – Kóny településhez – kötődő csoport, mely a tagok közös érdeklődése alapján szerveződik. A csoport tevékenysége a szabadidő szférájában mozog, tagjainak többsége tehát szabadidős tevékenységként, hobbiként éli meg a népi kultúrával való foglalkozást. A speciális tevékenységre fordított időn túl a csoporthoz tartozás nyomán kialakult kötések a mindennapok világát is strukturál(hat)ják: akár az egyesület által a tagok számára szervezett egyéb programok – pl. kirándulás, közös vacsora – által, akár a csoporton belül kialakuló (baráti) kapcsolatok nyomán. Mivel az egyesületi tagság a szabadidő eltöltésének egy lehetséges formája, a szorosan értett hobbi művelésén túli szervezőtevékenység alapvetően önkéntesen vállalt munka, melyet a vezetőség iránymutatása alapján végeznek a tagok. Az egyesület belső működését illetően megfigyelhető, hogy a vezetőségi tagok különböző közös szokások kialakításával a tagok közti interakció fokozását célozzák meg. A kialakított saját szokások közül több az egyéni életfordulókhoz kötődik, vagy a naptári év ünnepeinek egyesület-szintű megünneplésén alapul, pl. a ballagók egyesületi köszöntése, karácsonyi üdvözlőkártya készítése, vagy a közös húsvéti locsolás megszervezése.

Karácsonykor. Egy kedves levél mindenki borítékjába, vagy postaládájába bedobva, hogy örülünk, hogy a tagunk vagy, szeretünk, hűtőmágnés, mellette kellemes ünnepeket! Tehát azért mondom, hogy ebből, ilyenekből érzem, hogy én ide tartozom. [Anita sz. 1987]

Az egyesület mint az ünnep megélésének kerete a Búcsúi Verbunktalálkozó esetében a szervezés alapvető egysége. A templombúcsú napján az egyesület tagjainak gyermekkorában még megszokott vendégvárás a családi keretből kilépve a rokonok és ismerősök helyett a vendég néptáncgyűttesek vendégül látásává alakult. A búcsúi ebédre az egyesület tagjai számára nem otthon, családi körben kerül sor, hanem a Tündértó vendéglőben, a verbunktalálkozó utolsó állomásán, a meghívott táncosokkal közösen fogyasztják el. Az egyesület által szervezett hagyományőrző tevékenység kezdetben konfliktusba került a búcsú megélésének spontán hagyományával. Míg a családtagok számítottak az egyesületi tagok jelenlétére a családi ebédnél, az egyesület az ünneplés új kereteit ajánlotta fel számukra.

Hát, hogy most mennyire van ez a vendégvárásosdi, én ezt nem tudom... Nekünk ugye azért egy kicsit átalakult, mert eleinte, a verbunktalálkozót amikor kitalálta így a Miklós, hogy akkor legyen, és akkor, de, akkor meg kell vendégelni őket, és akkor ugye a csoportok a Tündértóba ebédtek. Viszont mi mint vendéglátók, hogy lehet, tehát ott kéne akkor maradni. Vagyis akkor velük enni. És akkor eleinte emlékszem, az volt, hogy több tag is meg táncos is mondta, hogy de hát, hogy a búcsúi vasárnapi ebéd az azért otthon van! Tehát többen nem is maradtak ott a Tündértóba. És akkor most már ez így kezdett átalakulni, hogy akkor, de akkor ott eszünk. Most már anyuék is egyesületi tagok, meg minden, és akkor ott ebédeltünk. [Adél sz. 1986]

Az új forma megszilárdulásával az ellentmondás feloldódni látszik, sőt a kétféle hagyomány hibrid megjelenésére is találunk példákat. Petra például előszeretettel hív otthonába, szülei házába olyan barátokat, ismerősöket, akik a hagyományőrző tevékenységhez nem kapcsolódnak, de vendégeit az egyesületi ebédre is magával viszi.

Az ünnepek mellett a csoporthoz tartozás érzése a tagok számára a hétköznapi normalitásához is hozzájárulhat, akár a hétköznapi kommunikáció intenzitásának fokozásán, jellegének kedvező tapasztalatán keresztül.³¹

Nekem az tetszik, hogy a fiatalabbak, így számolnak velünk. Hogyha megyünk az utcán, akkor, mondjuk, én mindig meglepődök, hogy mekkorát köszönnek. [...] Vagy hogyha találkozunk valahol egy buliba, egy másik baráti társaság által is, akkor is, ott is odaülnek, beszélgetnek. [Eszter sz. 1986]

A csoport belső dinamikáján kívül azonban érdemes megfigyelni azokat a helyzeteket is, amelyek alkalmával a tevékenység hatósugara meghaladja a világos, jól látható keretekkel rendelkező egyesületi forma határait. A lokalitás egészére igényt tartó rendezvényekre a nyilvános terekben kerül sor, leginkább a település központi elhelyezkedésű és jelentőségű pontjain, például a templom előtti téren vagy a Tündértó vendéglőben. A búcsúi

³¹ A csoport belső kohéziója iránti vágy szorosan összefügg az otthonosság megteremtésének igényével. Az egyesület az általa vásárolt házat a KHKE Otthonának nevezte el, felújításában hangsúlyos szerepet szántak a pályázati támogatások megszerzése mellett a tagok önkéntes munkájának is: „Pont azért volt fontos, hogy legyen egy bázisunk, és ne függjünk senkitől [...], tehát hogy nekünk legyen egy olyan hely, ami a miénk, van hozzá kulcsunk, és akkor megyünk oda próbát tartani, akkor megyünk oda rendezvényt tartani, amikor akarunk. Ha elmentünk bárhova is, egy művelődési házba, egy akárhova, mondjuk Mosonszentmiklósrá vagy Kapuváron. Ott volt egy olyan terem, amibe jó érzés volt bemenni, mert ott voltak a fotók a falon, ott voltak a programok a falon. Ott voltak a saját gondolatok, a próbarend, ott volt elhagyva egy cipő. Mert ott tudod hagyni. Meg nem kell hazavinni.” [Petra sz. 1988]

verbunktalálkozóhoz hasonlóan a templom előtti térre szervezi az egyesület a karácsonyi forraltbort kínálását. Szenteste az éjféli mise után a tagok a liturgia végeztével a templomot elhagyóknak és más arra járóknak forralt bort készítenek és köszöntik őket az ünnep alkalmából. Az évente rendezett Újévi Disznótoros egy családi keretek között végzett munkaalkalom és ünnep faluszintű, fesztivál jellegűvé alakított eseménye. Egyszerre a legénycéh saját, csak belülről szóló szokásainak egyike, hiszen az állat vágását és a húsfeldolgozást a céh tagjai végzik el a disznótoros délelőttjén, valamint az esti vacsora és bál alkalmával a helyiek minél szélesebb részvételére építő alkalom.

7. kép. A KHKE forraltbortos karácsonyi köszöntéséről beszámoló facebook bejegyzés az egyesület idővonalán (2019). A KHKE tulajdonában.

6. kép. A Délceg Kónyi Bika Ifjak Legénycéh tagjai a disznóvágás alkalmából készül csoportképen (2019). A szerző fényképe.

7. kép. Az Újévi Disznótóros rendezvényt népszerűsítő plakát (2019). A KHKE tulajdonában.

Az egyesületnek nyújtott támogatás különböző formái a helyi szereplőket – a támogatás jellegétől függően – időlegesen vagy tartósan kapcsolják az egyesülethez anélkül, hogy annak tagjává kellene válniuk. A hozzájárulás a személyi jövedelemadó 1%-ának felajánlásától³² kezdve a rendezvények dologi támogatásán, például az éjféltől mise után osztott forralt borhoz szükséges bor felajánlásán át, egészen a tartós együttműködésig terjedhet. A támogatók magánszemélyként, vállalkozóként, vagy akár egy testület, szervezet tagjaként kerülnek kapcsolatba ilyenformán az egyesületi tevékenységgel. A helyi egyház és az egyesület tartós

³² Az egyesület javára 2021-ben lehetett először rendelkezni a személyi jövedelemadó 1%-áról. Abban az évben a település civil szervezetei közül a legmagasabb összeget a KHKE gyűjtötte (548 752 Ft): ez összesen 87 fő támogatását jelenti. Az elért összeg nagyságát illetően második helyen álló (513 191 Ft) Kónyi Óvoda Gyermekéiért Alapítvány javára viszont valamivel több személy döntött (96 fő). E két szervezet a rendelkezők számával helyi szinten kiemelkedik a többi támogatható egyesület és alapítvány közül (pl. 15, 18 fő) (vö. NAV 2021). Annak ellenére, hogy az adatok nagyrészt az egyesület helyi támogatottságának mértékét mutatják, nem lehet kizárni annak lehetőségét sem, hogy a valaki nem kónyiként, hanem az egyesülettel kapcsolatot tartó csoportok tagjaként, a rendezvényeiket látogató külső szimpatizánsként dönt a szervezet javára.

együttműködésének alapja a plébános személyes szimpátiája, amellyel a lokalitásszervezés ezen válfaját nézi. Balázs atya kónyi szolgálatának megkezdésekor a búcsúi verbunktalálkozó keretei már készen álltak: a plébános a néptáncgyüttes tagjainak aktív részvételére építő búcsúi mise szertartásrendjét vette át. A mise után a templom előtti találkozót az egyházi ünnep szerves részének tekintette, amelyen nézőként ő maga és a koncelebránsok is részt vesznek. A plébánost és a búcsúi liturgia koncelebránsait csakúgy, mint a vendég néptáncgyütteseket az egyesület a Tündértó vendéglőben a búcsúi ebéden vendégül látja. A 2020-as búcsúi verbunktalálkozón tanúja voltam, hogy az ebéd alkalmával a legénycéh tagjai Balázs atya külön kérésére énekelték el még egyszer a kónyi nótát, hogy azt a koncelebráns is még egyszer meghallgathassa. A plébános javaslatára épült bele továbbá a Szent Rita-napi körmenet rendjébe a liturgia után a verbunk eltáncolása, így az egyesület az atya kezdeményezésére még egy további egyházi ünnep aktív részesévé vált. További, tartósként jellemezhető kooperáció figyelhető meg egyéb helyi egyesületekkel, többnyire kölcsönös hozzájárulás formájában: pl. míg a Polgárőr Egyesület a búcsúi verbunktalálkozó alkalmával a helyszín biztosítását és a résztvevők biztonságának felügyeletét látja el, addig a néptáncgyüttes vállalja a Polgárőr Egyesület báljának megnyitását. A helyi vállalkozók közül támogatóként említhetők továbbá egyes vendéglátóhelyek tulajdonosai, illetve üzemeltetői, akik az egyesületi rendezvényeknek bérleti díj terhe nélkül adnak rendszeresen teret.

A lokalitás egészének elérését célozza meg az egyesület marketingtevékenységével is. Az egyesület működésében a különböző közösségi média felületeken való megjelenés irányítása külön feladatkör. Jelenleg facebook oldallal, Instagram profillal rendelkeznek, az egyesületi honlap készülében van. A folyamatos online megjelenés mellett a vezetőségi tagok szükségesnek érezték egy nyomtatott egyesületi lap kiadását is.

Ó, hát a marketing az ugye a mai világba az igazából a közösségi, közösségi médiába toljuk bele az erőt: Instagram, facebook. A posztok, a videók, a minden erről szól. Ugye készül a honlapunk.”

Magnum [Tamás. Megj.: E: Á.] azt csinálja ugye?”

Az is egy felület. Mert hát ugye manapság, ha nincs fönt a facebookon, az ember el van veszve. Az olyan, mintha nem is lenne. Tehát, hogy mindenki leül egy öt percre, első dolog pörgeti a facebookot. Mi van a facebookon, mi történetik a facebookon? Ha nem vagy ott, ha nem vagy az emberek tudatába, akkor el vagy veszve. Ennek a kiegészítése a papír alapú megjelenés, ugye az adó 1%-os szórólapunk, ami kiment, meg a Hírmondó. Mert azért gondolni kell arra a közösségre, az idősebb generációra, aki nem nyomkodja naphosszat a telefonját, hanem mondjuk kísétál a postaládájához, és kinyitja a Kisalföldet [Megyei napilap. Megj.: E. Á]. Ott is olykor-olykor megjelenünk. [Petra sz. 1988]

A 2020 decemberében megjelent KHKE Hírmondó – A Kónyi Hagyományőrző és Kulturális Egyesület kiadványa – egy ingyenes terjesztésű rövid, négy oldalas összefoglalója az egyesület bemutatkozásának, eddigi tevékenységének és jövőbeli céljainak, melyet a település minden háztartásába eljuttattak. A nyomtatott sajtótermékkel és az online megjelenéssel a rendezvényeken részt nem vevők is – legalább annyi ideig, amíg a híreket elolvassák – valamilyen szinten résztvevőkké, vagy legalábbis érintetteké válnak.

8. kép. A KHKE Hírmondó címlapja. KHKE 2020: 1.

Első ránézésre szokatlanak tűnhet, hogy valójában meg nem történt eseményekről essék szó egy etnográfiai elemzésben. Jelen esetben azonban érdemesnek tartom kiemelni a helyi szereplők eddig meg nem valósított, de önmaguk – és jelen esetben a kutató – számára megfogalmazott céljait, jövőre vonatkozó elképzeléseit, mert magyarázattal szolgálhatnak a már megtörtént, a terepről adatként kiemelt jelenségek értelmezésében. Az alábbi interjúrészletben kérdéseimre például Anita egy, a koronavírusjárvány miatt végül meg nem valósított szemétszedő-akcióról beszél, amelyet az egyesület szervezett volna meg a településen. A tervezés szakaszában elhalt ötlet a lokális-szintű szervezőtevékenység utáni igényről tanúskodik.

És van olyan, amit az egyesület úgy csinál itt a faluba, hogy semmi köze nincsen a tánchoz? Tehát úgy mondom, hogy olyan tevékenységekbe vesz részt mint egyesület, ami nem a tánccal kapcsolatos?

Szerintem most még nincsen.

Még?

Hát például nekem volt egy olyan ötletem a három héttel ezelőtti...

Nagygyűlésen?

Igen. Hogy szedjünk közösen szemetet. Mert szerintem erre a fiatalabbak(at) is meg lehetett volna mozdítani, mert maszkba, szabad téren lehetett szemetet szedni. Az egység nem úgy döntött, hogy mondjuk ezt szervezzük meg, rá két hétre a bodonhelyi táncegyesület megszervezte! Fönn volt a facebookon, azzal volt teli, hogy ők ott a környéken szemetet szedtek! Maszkba, szinte minden korosztály, a kisebb is, a nagyobb is.

És ezt te mért tartottad fontosnak?

Hát én azért, mert hogy hát egy ugye, mi itt lakunk a határ alatt. Ide mi néha ki szoktunk menni sétálni, látjuk, hogy mi van: szemét. És ez egy olyan tevékenység lett volna, amit, azt tudom mondani, hogy az egyesület teszi, nem a táncosok, mert ugye ennek a tánchoz... nem néptáncolva szedünk szemetet! Persze van rá lehetőség... [nevet]. De igen, tehát, hogy ezt az egyesület teszi, és ebbe szintén meg lehetett volna mozdítani minden olyan tagot is, aki nem táncos. (...) És akkor egy úgymond a faluért tettünk volna. Vagy a közösségért, hogy a falu határát, vagy bármi ilyesmit szebbé tettük volna. [Anita sz. 1987]

A fenti tevékenységeket áttenkintve egyértelmű, hogy az egyesületi csoportkohézió létrehozásán és megerősítésén túlmutató törekvések a lokalitás szervezésére irányulnak, legyen szó a szorosan a népi kultúra körébe értett rendezvényekről, vagy akár a tágabban értve, a helyi kultúraépítő tevékenység részeként megvalósított projektekről.

A lokalitásvállalkozás

Az elemzésnek ezen a pontján – mindenekelőtt a KHKE működését leírandó – a lokalitásvállalkozás fogalmának bevezetését javaslom. A fogalomban e társadalmi szerveződés eddig tárgyalt fő jellemző vonásait – a projektorientáltságot, ezzel összefüggésben pedig a professzionalizáció helyi szinten magasnak mondható fokát, illetve a lokalitásra vonatkozó szervezőtevékenység igényét – gondolom egyesíthetőnek. A lokalitásvállalkozás alatt egy olyan konkrét fizikai helyhez kötött társulást értek, mely a lokalitásra érvényes szervezőtevékenységét egy bizonyos tematikus tengely mentén építi fel: a lokalitás egy meghatározott jellegének előállításáért és fenntartásáért felelős, mellyel végeredményben a hely összetett minőségének biztosításához járul hozzá. Működése a következőképpen jellemezhető: 1. A társulás egy adott lokalitás-jelleg, tematika iránti közös érdeklődés alapján szerveződik, kohéziója a belső interakciók sűrűsödése nyomán jön létre (pl. normarendszer felállítása, szokások feltalálása, a belső kommunikáció mechanizmusainak kialakítása stb.), 2. a szabadidő szférájában hat, az adott tematikus tengely köré szervezett cselekvéseket a tagok hobbiként művelik, 3. Az endogén erőforrások kiaknázása, sikeres mobilizálása, és az exogén fejlesztési források elérése professzionalizálódást és a szervezés feladatainak megosztását követeli meg a társulás részéről, annak érdekében, hogy 4. a lokalitás egészére érvényes elképzeléseket és projekteket szervezhessen: a vállalkozás hasznát a lokalitás egy kiválasztott jellegén keresztül a lokalitás sikeres újratereemtése jelenti, annak minden pozitív hozadékaival.

A fogalomhasználat precedenseit keresve Appadurai-nál lokális gyakorlatok és vállalkozások [local practices and projects] kifejezéseket találjuk, melyekkel a szerző a lokalitásteremtés konkrét megvalósulási formáira utal: a helyi tudás, tehát a lokalitás (újra)teremthetőségéről szóló ismeretek tettekké váltságának folyamatát jelöli (pl. Appadurai 2005 [1996]: 184–186). A lokalitásvállalkozás használatától – ezen logika mentén – azokat a mechanizmusokat remélem megfoghatóvá tenni, ahogyan a cselekvők csoportja a helyi tudás részét jelentő minta – a színpadra vitt népi kultúra – alapján igyekszik a lokalitás egy bizonyos jellegének fenntartásán

keresztül a lokalitás megszervezésére. Nézőpontomhoz közelállónak érzem továbbá a társadalmi vállalkozók [*social entrepreneurs*] terminust, mely egy olyan vállalkozói magatartás leírására szolgál, amely a profitorientált célok követése helyett társadalmi problémák fenntartható megoldására koncentrál, a jelenség természetéhez igazodó, innovatív eszközökkel (vö. Ickert 2009: 54). Bár használatát egy az egyben nem veszem át, szemlélete megerősít a vállalkozás kifejezés alkalmasságát illetően, hiszen esetemben a vállal(koz)ás kétféle természetének egymás mellett létezését a jelenség megértése szempontjából kulcsfontosságúnak tartom. A projektalapú finanszírozásra való áttérés a kultúraépítés szférájában kvázi üzleti vállalkozássá teszi a társulást, míg a várt haszon jellege – a lokalitás sikeres szervezése, és működtetése – inkább a fogalom vállalás jellegét erősíti, utat nyitva ezzel a felelősség(vállalás) és az önkéntesen végzett erőfeszítés jelentésárnyalatok felé.³³

A lokalitás jellegei

A fogalomhasználat bevezetése akarva-akaratlanul kitágítja a vizsgálat horizontját. Amennyiben a hagyományörző és kulturális egyesület működését lokalitásvállalkozásként elemzem, hasonlóképpen a lokalitásszervezést más tematikus tengely mentén végző társulások – helyi sportegyesület, énekkar, horgászegyesület, galambászegyesület, önkéntes tűzoltóegyesület, polgárőr egyesület – perspektívájából is szemügyre lehet venni.

A KHKE esetében a kiválasztott jelleg a népi kultúra, ami köré az egyesület a helyi kultúraépítés területére vonatkozó tevékenységét felépíti. Figyelemreméltó azonban, hogy a szervezőtevékenység mögött a csoport mindig egyesületként jelenik meg, ami az egyesület által képviselt lokalitás-jelleg erősítéséhez, népszerűsítéséhez járul hozzá.

És az egyesület céljait, hogy határozta meg? Tehát hogy mi a célja az egyesületnek?

Hát ugye alapvetően maga a kónyi hagyományoknak a megőrzése, maga a verbunktalálkozó a verbunk, meg hát lényegében az, hogy a táncgyűttes vagy táncsoport, ugye akkor már voltak tagok, de nem volt pénzünk. [...] És akkor ez a, -ez a kónyi verbunk ugye az maga az unikum, amit te is tudsz, meg kutatsz, úgyhogy erre felépítve. [...] És ugye elsősorba maga a néptánc, meg a hagyományörzés. Viszont beleraktuk a kulturálist is, mert próbáljuk kicsit szélesíteni a, hát az ismeretséget is, mert mondjuk alapvetően mindannyian nagyon nyitottak vagyunk a kultúra iránt, akár ha színházról van szó, akár ha koncertekről van szó, táncházakról – jó hát az még lehet igazából a néptánc kategória – de alapvetően érdeklődőek vagyunk ez irányba. És tök jó lenne, magát ezt az egész egyesületet ebbe az irányban is elterelni. [Petra sz. 1988]

Ha a lokalitás Appadurai említette kontextusteremtő-, és egyben kontextusfüggő kettős természetére gondolunk, a lokalitásvállalkozást úgy jellemezhetjük, mint amely bizonyos típusú (tematikus) kontextusok előállításán fáradozik az adott endogén erőforrások és a helyi tudás

³³A bevezetendő fogalom számára a megvalósulási folyamatra, az interakcióra tekintve az elsősorban kulturális fókuszú érvényesítő etnicitáskutatás kínál párhuzamot (Barth 1998 [1969]), mely az erőforrások iránti versengést meghatározónak tartja a közösséggé szerveződés mechanizmusait illetően. Az erőforrások – akár a természeti környezet, akár a modern állam által felkínált közjavak – elérése a képzeletben megalkotott közösségek kollektív cselekvéseit mobilizáló, határvonalait, szimbolikus tartalmaikat kialakító folyamat. Az állami politika makroszintjének és az emberek mikroszintű cselekvésének összehangolása, a mozgósítás az etnikai vállalkozó által végzett tevékenység, mely a kölcsönhatásokat és a formálódást láthatóvá tévő közép-elemzési szinten ragadható meg (Barth 1996).

felhasználásával. A helyi tudás itt abban áll, hogy a szervezés egyik, már ismert és bevált mintáját – a színpadra vitt népi kultúrát és elsősorban a kónyi verbunkot – bizonyos, az extra-lokális kontextusok ismeretében, felhasználásával, illetve követésével eredményesen használják egy adott csoport és a lokalitás szervezésében.³⁴ A normaadó struktúrák kontextusai természetesen nemcsak a lehetőségét teremtik meg egy-egy, a lokalitás fenntartását célzó tevékenységnek, de befolyásolják a lokalitásszervezés jellegét is. A projektalapú finanszírozás esetén például az adott pályázat által támogatandó tevékenységek köre alakítja a lokalitásvállalkozás által fenntartott jellegét, és így végső soron a lokalitásról alkotott elképzelésekre is hatással van.

Amennyiben a lokalitásvállalkozás meghatározását a fent leírt jellemzők szerint más, helyi szerveződésekre is kiterjesztjük a lokalitás összetett működéséről kaphatunk egy bizonyos nézőpontból képet. A különböző, egy-egy speciális tevékenység köre önkéntesen szerveződő társulások a lokalitás bizonyos jellegeit tartják fent. Az egyén a lokalitáshoz ezeken a jellegeken keresztül tud kapcsolódni, hiszen a lokalitásvállalkozások a szó szoros értelmében részt nem vevők számára is alkalmankénti azonosulási lehetőséget biztosítanak az adott jelleggel.

És azt gondolom, hogy valamilyen szinten ezek [sic!] a civil szervezeteknek van egy-egy tevékenységük, egy céljuk, amivel pluszt adnak a falu lakosságának is, ha legyen az hobbi, vagy most, ha a polgárőrökre gondolok akkor a vagyoni védelem, vagy egyéb. Mert tényleg a polgárőrök is rettenetesen szervezett formában működnek, úgyhogy le a kalappal előttük. A horgászegyesület, hogy a horgászok tudjanak, biztosítják az időtöltést nekik, a haltelepítésekkel, a megfelelő ellátást adott évre. Tehát ez mind olyan dolog, amire így külön-külön nem biztos, hogy az önkormányzatnak így jutna ideje, vagy külön foglalkozna vele. Minthogy van egy kisebb szerveződés, egy civil szerveződés, aki úgymond arra specializálódott, hogy azt a témakört ő viszi a hátán! Tehát ez egy feladat is számára! Oké, hogy kap érte támogatást, de ezt én úgy gondolom, hogy feladatként is meg lehet élni. [Miklós sz. 1988]

A lokalitásvállalkozások így az általuk vállalt jelleg fenntartásán keresztül nem csupán egy bizonyos speciális szabadidős tevékenység megszervezését végzik el egy, a közös érdeklődés által egybefűzött, kisebb csoport számára. Működésükben és célkitűzéseikben találhatóak olyan elemek, amelyek a lokalitás egészére vonatkoznak, hol hangsúlyosabban, pl. a polgárőr és a tűzoltó egyesületek esetében, hol pedig kevésbé közvetlenül, pl. a horgászegyesület, a vadászegyesület és a galambász egyesület a tevékenységén keresztül a természeti környezet gondozását (is) vállalja. A sportegyesület, az énekkar és a hagyományőrző és kulturális egyesület

³⁴ A vállalkozás cselekvőinek tevékenysége – mivel a külső erőforrások lokalizálása folyamatos határátlépéssel jár – a kulturális bróker szereppel hozható kapcsolatba. A tudományos diskurzusokon átívelő fogalom az antropológia és a néprajz területén elsősorban a kultúrák közti közvetítésre koncentrált. Egyéb tudományterületekről származó megfigyelések tapasztalataival árnyalva a jelenség leírását, a kultúra-köziség állításának finomhangolásával a kulturális bróker vonatkozásában a különböző (kulturális) tudások közti mediálás képessége és gyakorlata tűnik jelen esetben használhatónak (lásd Michie 2003). A kulturális bróker fogalom – mindamelllett, hogy egy-egy egyéni szerepvállaláshoz, illetve magának a határátlépés aktusának elemzéséhez kétségtelenül elhanyagolhatatlan szempontokat ad – kevésbé kínál fogódzókat az egyének kapcsolódásával létrejövő társulás – a vállalkozás – összetett működésének megragadásához. Pusztai Bertalan a kulturális bróker fogalmát a hazai, helyi hagyomány-, és imázsépítés társadalmi viszonyaira használva rámutatott, hogy a kultúrbróker tevékenysége – bár kétségtelenül egy tágabb környezet, közösség számára is előnyökkel jár – hangsúlyosan szolgálja az egyéni érvényesülést is (Pusztai 2018: 23, 33–35). Jelen esetben az egyéni előnyökhöz jutás bizonyára a lokalitásvállalkozást működtetők motivációi és cselekedeteik következményei közül sem zárható ki. Azonban a lokalitásvállalkozásban az egyéni és a közösségi érdek mérlege az utóbbi irányába látszik billeni: a vállalkozás célja az egyéni ambíciók esetleges megjelenése mellett az adott társulás (egyesület stb.) és a tágabb értelememben a lokalitás menedzselése marad.

időnként a lokalitás képviselőjét is ellátják, amikor a településen kívüli megjelenésük – sportmérkőzések, vagy fellépések – alkalmával a *könyviakat* jelenítik meg a külvilág számára.³⁵

A fenti gondolatmenet nyomán következő kérdésként a lokalitásvállalkozások egymáshoz való viszonyának problémája kerül előtérbe. Érintőlegesen már esett szó a társulások közötti alkalmankénti együttműködés formáiról – amelyre példaként az egymás rendezvényein való részvételt, kölcsönös segítségnyújtást már említettem –, illetve a tagok közti személyi átfedésekről (pl. András és Miklós szerepvállalása az Önkéntes Tűzoltó Egyesületben). A lokalitásvállalkozásokat a projektalapúvá váló fejlesztési rendszerben való együttműködés és tudás-, illetve információmegosztás is összeköti. Az egyesületek között gyakori a pályázati lehetőségek körüli információcsere. A segítségnyújtás egészen addig terjed, hogy magában a pályázati írásban is segítségére vannak egymásnak a különböző egyesületek tagjai, de arra is van példa, hogy a nem egyesületként működő helyi társulások más, egyesületként működő csoport patronálása alatt nyújtanak be pályázatot.

Mert pont az Árpi írt rám, hogy átküldte a Magyar Falu program eszközbeszerzési támogatásával kapcsolatban egy lószállító utánfutót, hogy szerintem tudna-e pályázni a lovas egyesület egy ilyenre. Kétmillió forintból megvalósítható. Mondom persze! Mért nem tudna? És ő egyébként egy egyszerű tag benne még, jelenleg, de hát ha lehet, akkor csináljuk már! És ugye ez is onnan jött neki, hogy én sokat mesélek arról, hogy mi miket csinálunk. [Petra sz. 1988]

A helyi szereplők által létrehozott hálózatok, együttműködési formák nyomán kialakulhat egy (regionális) innovatív milió, ahol az innováció, újítás egy kollektív tanulási folyamat eredménye. Az egyébként a nyugat-európai társadalomtudományokban az 1980-as években jelentkezett és azóta az egyes helyi példákra sűrűn alkalmazott elképzelés Johanna Ickert egy német vidéki-periférikus régióban (Müritz) folytatott kutatásának egyik alapvető elemzési kerete. Az innovatív, kreatív milió – avagy az elgondolás német viszonyokra alkalmazásából született fogalmakat használva a tanulás helye, illetve tanulás kultúrája [Lernorten, Lernkulturen] – az egymással személyes kapcsolatban álló regionális szereplők hálózatain alapulva jön létre. Lényeges, hogy a hálózat tagjai között megvalósuló kommunikáció, együttműködés és tudásmegosztás révén a regionális fejlesztés új, közös kreatív cselekvési formái, megoldásai születnek (Ickert 2009: 21–22, 38–41). Ickert a kreatív, illetve innovatív milió fogalmát egy regionális hálózat vonatkozásában használja [Lernende Region].³⁶ A kreatív milió, a tanulás helye viszont a lokalitás szintjén is elképzelhető, egy helyi kapcsolatrendszer működésének nyomán. A lokalitásvállalkozások rendszeres érintkezésének és együttes megmutatkozásának

³⁵ Őrszigethy Erzsébet az hévízgyörki asszonykórus vonatkozásában a *faluképviselői rangról* ír (1986). Ennek visszasságát szerinte az adja, hogy az asszonykórust nem csupán az 1960-as évek népművészeti mozgalma emelte faluképviselői rangra, hanem a közszereplés korszakra jellemző társadalmi méretű hiánya vezetett oda, hogy az elvesztett helyi nyilvánosság hiátusa színpadi látványossággal kerüljön pótlásra. Őrszigethy tehát egy szélsőséges helyzetet ír le, amelyben a falu összetett világa gyakorlatilag egyetlen olvasattá sűrítődik és ez kerül, mintegy termékként forgalmazásra (Őrszigethy 1986: 265–269).

³⁶ A magyar anyagot illetően Kiss Márta dolgozott a szatmári fesztivál néven összefogott, a régió különböző településeinek tartós együttműködése nyomán létrehozott hálózat megfigyelése során hasonló kutatási fókusszal. Kiss Márta a regionális Szatmár-imázs megteremtésében érdekelt települések, a térség turisztikai vonzerejét erősíteni kívánó szereplők helyi, és települések közti sikeres kooperációjának kulcsát egyfajta közös tanulási folyamatban látja, melyre a *kollektív bricolage* – *együtt alakulás* fogalmát látja használhatónak. Az egyébként Raffi Duymedjian és Charles-Clemens Rüling (2010) mintájára bevezetett terminussal a szerző a résztvevők közti tartós dialógus nyomán létrejövő kölcsönös tudásmegosztásra és a felépülő bizalmi viszonyokra irányítja a figyelmet (Kiss 2015; uő. 2018).

alkalma eddig közvetve az évente megrendezett Kónyi Bika Fesztivál volt, mely a helyi majális rendszerváltozás után átalakuló (új) formája. Az önkormányzat rendezte fesztiválon főzőverseny keretében a falu egyesületei és egyéb társulásai a megmértetésen elinduló csapatokként jelennek meg. Míg a Kónyi Bika Fesztivál elsősorban a szórakozást, kikapcsolódást célozza meg, a KHKE 2021-ben elkészítette egy Civil napként megnevezett rendezvény tervezetét, amely kifejezetten a helyi egyesületek együttműködési lehetőségeire hívja majd fel a tervek szerint a figyelmet.

És mi lenne az értelme egy ilyen civil napnak?

Mi az értelme? Hát egyrészt az, hogy valamilyen szinten bemutassuk magunkat. Hogy igenis hogy itt vagyunk, igenis hogy működünk. És egyrészt összefogni a többi civil szervezetet, hogy... A Miklósnak volt egyébként ez nagy álma, a civil szervezeteknek az összefogása, ami szerintem egy nagyon jó dolog. Én inkább az egymás segítségét látom benne. Tehát hogy egymásnak a tapasztalat-átadás. Hogy te is pályazol? Én is pályázok! Te ezt hogy csinálod, és a többi és a többi. Rendezvényt szerveztek? Van sátrad? Van. Nem adsz kölcsön? Nekünk is kéne. Sörpad, satöbbi, satöbbi. Mit tudom én, horgászegyesület. Takarítotok a tőzegen?³⁷ Hát hívjatok, megyünk! Szedünk szemetet együtt! Tehát hogy ennek faluközösség-összetartó ereje lenne. [Anita sz. 1987]

A KHKE célkitűzése és a nyomában elindult egyeztetések arra mutatnak rá, hogy a lokalitásvállalkozások fokozni szeretnék az egymás közti interakciót: az egyeztetés, a közös tanulás helyének és alkalmainak (vö. kreatív miliő) megteremtését kezdeményezik. A helyi szereplők egyre inkább tudatában vannak a normaadó kontextusok által a civil szféra projektalapú fejlesztési rendszerének játékszabályaival, és lehetőséget látnak rá, hogy az eddig megszerzett tudást, tapasztalatot [*know-how*] egy helyi hálózat szintjén is felhasználják az exogén erőforrások sikeresebb elérésének érdekében.

A lokalitásvállalkozások léte hangsúlyosan a szabadidő szférájához kötődik, és/vagy önkéntesen végzett tevékenység. Ezen a ponton érdemes a szabadidő és a társadalmi identitás lehetséges összefüggéseire kitérni. John Urry az időtapasztalat, a szabadidő és a társadalmi identitás összefüggésének vizsgálatakor saját korára (1994) a szervezetlen kapitalizmus [*disorganized capitalism*] fogalmát használja. Anthony Giddens gondolatmenetéből indul ki, miszerint a modernitás objektívnek tartott időtapasztalata a posztmodernitás korában átadja a helyét egy személyre szabott, személyes időnek. Ez az idő egy saját magunk által generált idő mely elsősorban a szabadidő szférájában megélt identitáshoz kapcsolódik. Urry az időtapasztalat változásából következőnek tartja, hogy a szervezetlen kapitalizmusba történő átmenet egyfajta re-tradicionalizálódás folyamattal jár. A szervezett kapitalizmus intézményrendszerének, autoritásainak hanyatlása az egyén számára saját intézményi keretek, identitások kialakításának lehetőségét, illetve kényszerét is jelentheti. Az új szövetségek [*sociations*] alapja az önkéntesség [*membership by choice*] és érzelmi elégedettség. Mindez teret biztosíthat új társadalmi identitások megélésére, készségek és képességek elsajátítására, miközben bizonyos teljesítmény, eredmény megvalósítását is megcélozzák. A szabadidő fogalmához kettős módon viszonyulnak: egyrészt a szabadidős tevékenység kategóriájának egyre inkább meghatározó formáját adják, másrészt pedig létünkben a szabadidő nem mint a munkával töltött idő ellentéte van jelen, hiszen a szövetségek működését a tagok által önként vállalt munka biztosítja. Urry kiemeli, hogy az így létrejövő szövetségek egy speciális formája a megőrzés, a védelem (pl. természeti környezet, örökség) témája köré rendeződik (bővebben lásd Urry 1994). Jelen esetben az, hogy

³⁷ A horgászegyesület a település határában található tőzegtavak vizeit használja.

a lokalitás szervezésére a szabadidőben, a szabadidő egy bizonyos eltöltési formájaként kerül sor, a szabadidő kiemelt fontosságára utal a lokalitás fenntarthatóságának kérdésében. A munkahely-lakóhely elválásával³⁸ a szabadidő helyben való eltöltése mintegy szavazat a lokalitás mellett: ez az, amin keresztül a lokalitás egyéni és a közösségi szinten is megélhetővé válik.

Meg az emberek, a napjuk... nyolc órát ledolgoznak. Utána otthon hazamennek, otthon dolgoznak: ház körül, kertbe satöbbi. De mindenkinek van valami érdeklődési köre, ami... ami kikapcsolja. A rekreáció része. És ugye ezt a civil szervezetek testesítik meg. Elmegy horgászni, elmegy sportolni, elmegy galambászni, elmegy énekelni, elmegy táncolni, elmegy a kocsmakvízre, polgárörkődik – bármi más, most nem tudom az összes egyesületet – vadászni például, ami kikapcsolja, és mondjuk ezt is egy szervezetben tudja mondjuk eredményesen csinálni. És hogyha ezek a civil szervezetek kvázi összefogják azokat az embereket, akik hasznosan szeretnék eltölteni a szabadidejüket. És ezt valamilyen szinten a falu közösségéért is teszik. Mert ha mondjuk jön egy beköltöző, és mondjuk azt mondja: hát oké, ledolgoztam a nyolc órát, oké rendbe van a kertem... úgy csinálnék még valamit: mit lehet ebbe a faluba csinálni? Mit lehet? Hova lehet elmenni? [Petra sz. 1988]

Urry nyomán megállapítható, hogy az általam lokalitásvállalkozásnak nevezett, a tagok önkéntesen vállalt munkájára építő, önszerveződő társulások (Urry szóhasználatában szövetségek) a szabadidő bizonyos célú eltöltésén keresztül építenek fel társadalmi identitásokat, és érik el az azonosulás – jelen esetben a lokalitásra értett – érzését. A különböző egyéni idők sokféle, széttagolt identitások alapjait adhatják: ez a szabadidő egyéni összeállításán keresztül is megmutatkozik (Urry 1994: 139.) Mindez azt jelenti – az Urry által használt *legelés* metaforát követve – hogy az egyes társulások jól látható határain kívül eső helyi szereplők, a kívülállók a lokalitás egészét a különböző lokalitásvállalkozások által biztosított jellegekben való alkalmankénti részvétellel, *kóstolgatással* sajátítják el: így áll elő a helyhez kötött egyéni, illetve csoportos identitás.

A kónyi verbunk – egy lokalitásvállalkozás sűrítő szimbóluma

Az KHKE lokalitásvállalkozásként az egyesületi tevékenységben a szó szoros értelmében részt nem vevők számára a részvétel és a kapcsolódás különböző fajtáit és alkalmait kínálja fel az általa fenntartott jelleggel, tehát a hagyomány-, a tradíció-, az örökség tengelyével. Három típus látszik elkülöníthetőnek: 1. részvétel az egyesület által kínált programokon, 2. a támogatás gesztusai, 3. a részvétel elképzelt formái. A klasszikus, fizikai értelemben vett részvétel talán nem igényel különösebb magyarázatot. A színpadra vitt népi kultúra megtekintése, az egyesületi zenész-táncos rendezvények látogatása, vagy éppen a karácsonyi forraltbor elfogyasztása lehetnek ennek konkrét példái. A támogatás, pártfogás gesztusaihoz tartozik például, hogy az egyesület által vásárolt ház (a KHKE Otthona) felújítási tervét egy helyi építészmérnök-vállalkozó költségmentesen készítette el, vagy annak a lakosnak a felajánlása, aki az italt a

³⁸ A 2001-es népszámlálás adatai szerint (nyilvános településsoros adat a 2011-es népszámlálásról nem elérhető) Kónyban a foglalkoztatott lakosok 68%-a nem helyben vállalt munkát (1089 munkavállalóból 737 fő) (KSH 2001). Az utóbbi két évtizedben az Audi Hungária vállalat győri telephelye egyre nagyobb mértékben foglalkoztatja a település (főként fiatal és képzett) munkaerőjét. Érdemes megemlíteni, hogy az egyesület elnöke és alelnöke is az Audi Hungária dolgozója.

karácsonyi forraltborkészítéshez biztosította. A részvétel elképzelt alkalmi³⁹ elképzeltettségé tesznek egy közvetlen empíriájára épülő azonosságtudaton túllépő lojalitást. A lokalitásvállalkozás a nyomtatott szórólappal, a szintén nyomtatásban megjelent Hírmondó kiadvánnyal, illetve a közösségi média jelenléttel igyekszik a helyi lakosság tudatának részévé válni. Az egyesület ezzel főként azokat próbálja meg elérni, akik az előző két mód egyikén sem kerülnek kapcsolatba az adott lokalitásjelleggel. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a közösségi médiatevékenység, mely egyébként éppen a lokalitás fizikai határainak átlépését teszi lehetővé, mégis leginkább a helyi szereplőket célozza meg.

Hogy ki felé szól ez elsősorban [értsd: közösségi média. Megj. E. Á.]? Vagy ez miért fontos, hogy tudják az emberek? Mert akkor felteszem, hogy a facebook meg az Instagram az szól nektek is, meg másoknak is nem?

Persze, egyértelmű. Egyértelmű, hogy másoknak: szól a falunak. Szól a falunak, hogy lássák, itt vagyunk. És egyébként én a visszajelzésekből én úgy érzem, hogy ez egy elég pozitív dolog, itt a falu szemében. Hogy mi itt vagyunk, és működünk. Hát ugye él ezáltal egy kicsit a közösség szerintem. Meg egy kicsit, azzal, hogy valaki látja, azzal egy kicsit a része is lesz. Ha nem is konkrétan a tagja, de... ő látom, ott voltam azon a rendezvényen, ő, de szépek vagytok, hozzáírok, kommentelek. [Petra sz. 1988]

A fent leírt részvételi formák a kötődés, odatartozás folyamatos megerősítését szolgálják (vö. Wright 1992: 215), mely által a lokalitás egy bizonyos tengely mentén folyamatosan újrászervezhetővé és fenntarthatóvá válik.

Az általam bemutatott lokalitásvállalkozás tengelye a népi kultúraként azonosított jelenségekkel való törődés, melynek jelentéssűrítő szimbóluma (vö. Cohen 2001 [1985]: 102) a színpadra vitt tánc, a kónyi verbunk. Jelen esetben nem csupán arról van szó, hogy a múlt egészéből egy jelenség kiemelésre kerül, hogy a jelenben a lokalitás szervezésének mintája lehessen, hiszen a folyamatban ezen felül még egy fordulat azonosítható. A tánc bizonyos értelemben már a legénycéhek használatában, de még inkább színpadi látványossággá válásával helyi társulások szervezési modellje volt. Nem a feledésből tér tehát vissza és válik egy teljesen új minőségben a lokális életvilág részévé (vö. Pusztai 2018: 23), hanem mint egy, a lokalitás előtt ismert darab kerül újra megrendezésre. Ilyenformán a kónyi verbunk – mint a lokalitás szervezésének mintája – a helyi tudás része.

A helyi tudás e szeletére épített lokalitásvállalkozás azonban egy hibrid forma (vö. Woods 2007). Alkalmazkodik egyrészt a lokalitás feletti nemzetállami szintű normaadó kontextusokhoz (pl. pályázati rendszerek követelményei), másrészt működésébe szervesen beépíti a globalizáció egyes használhatóan ítélt mintáztat, receptjeit (vö. Pusztai 2018: 37–38). Az elsősorban helyi érdeklődésre számító egyesületi közösségi médiajelenlét értelmezéséhez érdemes Joshua Myrowitz megállapítását segítségül hívni, miszerint „[...] az elektronikus médiumok a fizikai hely és a társadalmi hely elkülönüléséhez vezetnek. Mégis, az elektronikus médiumok számtalan módon táplálják a hely iránt érzett nagyobb fokú érzelmi kötődéseket.” (Meyrowitz 2005: 32). E perspektívából a fizikai és a tapasztalati hely elválását lehetővé tevő elektronikus médiumok a lokális szervezésében akár hatékony eszközként is

³⁹ A kifejezéssel Benedict Anderson elképzelt közösségek fogalmára utalok, azt feltételezve, hogy a lokalitáshoz tartozás tudatosítása mechanizmusait illetően kapcsolatba hozható a szerző által ábrázolt folyamattal. Anderson a nemzeti öntudat kialakulásának előfeltételei között a nyomtatott kapitalizmus kialakulását [print-capitalism] tartja számon (Anderson 2006 [1983]).

bevezethető. A lokalitásvállalkozás hibrid jellegét erősíti továbbá az egyesület elnöke által tudatosan, a nyilvános diskurzusokban és a belső érintkezéseiben egyaránt alkalmazott vállalati kommunikációs stratégiák használata. Miklós saját szakmai pályafutása során az Audi Hungária működéséről, egy multinacionális vállalat kommunikációs mintáiról szerzett tapasztalatait is felhasználja a lokalitás népszerűsítését célzó megnyilvánulásaihoz. Erre a leginkább kínálkozó alkalom a Kónyi Búcsú Verbunktalálkozó, amikor az elnök a tánc előadása előtt a templom előtti téren beszédében köszönti a résztvevőket: e pillanatról szól a következő idézet:

Meg azért ilyenkor szeretem kihasználni azt az alkalmat, hogy tényleg mindenkiben erősítsem ezt a tudatot, hogy azért is használom mindig azokat a szavakat. Én nem azt, hogy nem tudnék új szövegeket írni, mert minden évbe azért valami más szöveget írok, de az alaplényegét azért mindig próbálom benne hagyni. Aztán ha valakinek unalmas, vagy nem unalmas... De az, hogy többször, sulykol, és többször hallja azt, hogy legyen büszke arra, hogy kónyi, legyen büszke a kónyi verbunkra, satöbbi, satöbbi. Ez ugyanaz, mint a magyarság-tudatod, mint a kónyi-tudatodnak az erősítése.

Hogy „jó érzés kónyinak lenni”?

Igen, igen. És ha, ha már tényleg száz emberből ezt kettő megjegyzi, és alkalmazza, már pedig többször visszacsengett hála Isten már az emberek szavaiból. Tehát azért mondom, hogy elég sok kommunikációt tanulok. Az Audiba. Én ugye nem evvel foglalkoztam, de itt, mióta ezen a vezetői vonalon mozgok, nagyon sok ilyen oktatás van, és tudatosan próbálok figyelni rá, és tudatosan próbálok meg figyelni emberekre. Hogy hogyan kommunikál, és mi az, amik visszajönnek. [Miklós sz. 1988]

Az említett köszöntőbeszéd a 2019-es Kónyi Búcsú Verbunktalálkozón a következőképpen hangzott el.

Tisztelt falumbeliek, vendégek, barátok, rokonok! Engedjétek meg, hogy rendezvényünk elején külön megköszönjem [...] atyának a szép búcsú mise bemutatását! Külön köszöntöm a vendégfalvak megjelent polgármestereit, Kónyi polgármesterét, [...], a helyi civil szervezetek vezetőit, Greznár Zoltánt és zenekarát, valamint minden kedves táncos barátunkat, és minden kedves vendéget. Mint láthatják, az idén is az Emberi Erőforrások Minisztériuma által kiírt [...] pályázat néptánc kategóriájában elért támogatással, Kónyi község önkormányzata, a helyi civil szervezetek, a plébániai tanácsadó testület és több magánszemély támogatásával ismét itt állunk önök előtt, hogy falunk védőszentjének ünnepén több község néptáncosaival együtt járassunk falunk híres táncát, a kónyi verbunkot. Reméljük, hogy ezzel méltó emléket állítunk tanítóinknak, akik fáradhatatlanul dolgoztak azon, hogy ne hagyják feledésbe merülni a régi kónyi hagyományokat, és példát mutatva nekünk ahhoz, hogy mindig büszkék legyünk elődeinkre, akiknek ránk hagyott öröksége nem merülhet a feledés homályába! Kedves vendégek, az előző évi beszédemben hallhattak tőlem többször is egy gondolatot, és bár nem szeretem magamat ismételni, de az idei rendezvényünkön is: jó érzés ma kónyinak lenni! Kívánom, hogy ez az érzés az év minden napján ott legyen veletek, és legyetek arra büszkék, hogy kónyi emberek vagytok, Kónyban éltek, ahol a múltat nem hagyják feledésbe merülni, és büszkék az emberek az elődeiktől örökölt kultúrára. Ma én is egy büszke kónyi ember vagyok! Büszke vagyok arra, hogy ilyen remek közösség tagja lehetek, hogy tudom azt, hogy az egyesület tagjai szinte összes szabadidejüket rááldozva hetek óta azon fáradoztak, hogy a mai délelőtt tökéletes legyen. Büszke vagyok arra, hogy körülnézek, és látom a csillogó, feszülten várakozó szemeket, hogy amint megszólal a jól ismert verbunkdallam, szinte együtt dobban táncos és néző szíve. Ezt az érzést innen a mikrofon mögül nem lehet szavakba önteni, de egy szó mindenképpen szeretne belőlem feltörni, és nem

tudom elfojtani: köszönöm! Köszönöm mindenkinek, aki bármilyen formában hozzájárult ahhoz, hogy ez a rendezvény ma ismét létrejöjjön. Bízom benne, hogy a fiatalok látják rajtunk elkötelezettségünket, és erőt merítenek belőle ahhoz, hogy amikor kell, és eljön az idő, bátran nyújthassuk nekik át a stafétabotot, hogy biztos kezekben legyen akkor is falunk öröksége. Nem szeretném tovább rabolni az idejüket, és táncosok idejét sem, akik már nagyon várják, hogy megmutathassák mindenkinek, hogy már ők is tudják táncolni a kónyi verbunkot. Zárógondolatként engedjétek meg, hogy ne egy idézettel fejezzem be köszöntőbeszédemet, hanem elismételjem azt a gondolatot, amit szeretném, ha ott csengene mindig fületekben: jó érzés kónyinak lenni, és büszke vagyok arra, hogy kónyi vagyok! Isten éltesen mindenkit falunk védőszentjén [sic!], és jó szórakozást kívánok a műsorhoz! [Miklós sz. 1988]

A Kónyi Búcsúi Verbunktalálkozó valóban sűrítő szimbólum: a lokalitással való azonosulást egy bizonyos múltbéli jelleg – a népi kultúra elképzelt képének – kiválasztásával és szimbólummá sűrítésével törekszik előhívni a helyi szereplők tudatában. Az emlékez(tet)és az érzelmi válasz, viszonyulás kiváltását célozza meg. A kiemelt és újraalkotott múltbéli jelleg megjelenítése az időtlenség, a múlttal való közvetlen kapcsolat, a múlt elérhetőségének képzetét kelti (vö. Cohen 2001 [1985]: 99–104). A település egy kiemelt pontján játszódó esemény nemcsak a fizikai- és társadalmi környezet, hanem a helyi múlt aktív birtokba vételének alkalma (vö. a Heimat létrehozására irányuló törekvésekkel). Erre a szándékra utal a köszöntőbeszédben a felejtés ellenében tett erőfeszítések, az elődökhöz való kapcsolódás, és az örökség létezésének és fenntartásának hangsúlyozása. Francois Hartog szerint a múlt örökségként való szemlélésének előfeltétele, hogy a társadalmi szereplőkben a múlt és a jelen távolsága tudatosodjon, hogy a törés a két idősík között érzékelhetővé váljon (Hartog 2000: 17–22) Ebből következően az örökség megfogalmazása és tudatosítása időről-időre e törés áthidalására tett kísérletek sora. Az, hogy a kónyi verbunk az egyesület által irányított nyilvános diskurzusokban mint örökség jelenik meg, az alulról szervezett örökség jelenségére irányítja a figyelmet. Az örökség társadalmi gyakorlatként való értelmezése a bürokratikus apparátusok, örökségrezsimek (vö. Bendix – Eggert – Peselmann 2012) működése helyett az örökség globális paradigmájának helyi szintű adaptációjára és aktív alakítására, felhasználására koncentrál (lásd Harrison 2009). A kónyi verbunkot 2020-ban az egyesület felterjesztette a Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár Győr-Moson-Sopron Megyei Értéktárába,⁴⁰ de mindeddig döntés hiányában még nem része egyetlen örökség-inventáriumnak sem.⁴¹ Az örökségként való szemlélés viszont – mint viszonyulás-, és magatartásforma – beépült a róla szóló nyilvános diskurzusokba. A fogalomhasználatot tekintve feltűnik, hogy az örökség paradigmájának helyi szintű beágyazódása azonban nem jelenti a jelenségre addig használt terminusok – mint például hagyomány – kiszorulását, sokkal inkább utal a lokalitás szervezésében használatos retorikai alakzatok tárházának bővülésére. A vernakuláris szóhasználat párhuzamosságának egy további szálát jelenti, hogy a KHKE által a felterjesztéssel megcélzott, az örökség paradigmáját elsősorban etnikus keretek között értelmező örökségrezsime az örökség helyett adminisztratív-bürokratikus rendszerben az érték terminust használja.⁴² A kiválasztott lokalitásjelleg – a helyi népi kultúra/örökség – fenntartásán túl az egyesület tagjai az arról való beszédmódot is alapvetően meghatározzák. A nyilvános diskurzusokba bekerülő tartalmakban a népi kultúra

⁴⁰ A Megyei Értéktár Bizottság a tanulmány szövegének lezárásáig (2021. július 28.) nem hozott döntést.

⁴¹ Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktárról bővebben lásd Bali 2020.

⁴² Amennyiben a kutatás a lokális aktorok öndefiníciós stratégiáira, ezzel együtt hétköznapi kulturális gyakorlataira koncentrál, a jelenség külső, szaktudományos kritériumok alapján történő besorolására (pl. hagyomány vagy folklorizmus vagy örökség) értelmetlenné válik, mert ez éppen a cselekvőket mozgató célokról vonná el a figyelmet (vö. Borbély – Ispán 2019: 11–17).

esztétizálása és a lokális identitás erősítésének vágya kéz a kézben jár, mely a konkrét lokalitás felértékelésén túl egy általánosabb érvényességű *vidékidill-típusú reprezentáció* érvényesülésnek irányába mutat (vö. Csurgó – Légmán 2015).

Azzal együtt, hogy az örökség mint szemléletmód beépült a lokalitásvállalkozás öndefiníciós stratégiáiba és ezzel együtt az adott aktorok hétköznapi kulturális gyakorlataiba, a jelenség által mozgásba hozott szereplők egyértelmű, a szaktudományos munkák által az örökségesítés folyamatának elemzésére létrehozott kategóriarendszer szerinti besorolhatósága kétséges. A verbunktalálkozó összetett világának aktorai nem nyilváníthatók kizárólagos érvénnyel az *örökség technokrataívá*, önkéntes *örökségmunkásokká* vagy a gazdasági siker által motivált *örökségvállalkozókká*, illetve csak egyszerűen *helyi lakossá*, vagy *idegenné/turistává* (vö. Jakab – Vajda 2018: 18–19). A kategorizálás jogosultsága Christopher Ray kultúragazdaság modelljét követve válik kérdésessé. A kultúragazdaság modelljének működési mechanizmusai – amellet, hogy ezt a lehetőséget is megengedik – nem elsősorban a közvetlen gazdasági haszon elérésének mentén kapcsolják össze a helyi kultúra és a gazdaság szféráját. Az akár együttesen ható, egymást kiegészítő Ray-féle működési mechanizmusok közül a verbunktalálkozó világában tisztán azonosítható a helyi identitás megalkotása és kivetítése a külvilág számára, illetve a helyi-, regionális identitás promóciója a helyiek felé (vö. Ray 1998). „A jó érzés kényinak lenni” üzenete egyaránt szól az egyesületen belüli és kívüli helyi lakosoknak, valamint a búcsú napjára meghívott – családi, baráti, egyesületi, egyházi, önkormányzati körből érkező – vendégeknek. A verbunktalálkozó nemcsak a lokalitásvállalkozás által működtetett belső, szektorokon átívelő kapcsolatrendszer tagjait (civil-, illetve önkormányzati szféra, egyház, helyi vállalkozók) hozza mozgásba, hanem a lokalitás extra-lokális kötelékeit is láthatóvá teszi: egy, a népi kultúra témájára felfűzött hálózatos regionalitást (Rábaköz) (vö. Fejős 2002), illetve a nagyobb, nemzetállami szintű normaadó kontextusokat (pl. nemzetállami erőforráspolitiká) jelenít meg. Jelen esetben a lokalitás felértékeléséhez közvetlenül nem kapcsolódik a gazdasági profitszerzés szándéka, azonban a lokalitásvállalkozás célja a helyi identitás kialakítása, mely a hely minőségének megteremtéséhez járul(hat) hozzá (Ray 1998). Nehéz volna ugyanakkor meghatározni, hogy kik is pontosan a helyi lakosok, örökségvállalkozók és örökségmunkások, vagy akár idegenek/turisták ebben az összetett rendszerben, amelynek középpontjában egy önkéntesen szerveződő, professzionizálódó csoport – vállal(koz)ás – áll, mely a lokalitás szervezésében a helyi szereplők alkalomhoz kötött érzelmi azonosulására és részvételére épít.

A sűrítő szimbólum két további fontos aspektusára hívom fel a továbbiakban a figyelmet: 1. A szimbólumba sűrített, kiválasztott múlt-olvasatot a jelennek és kortárs igényeinek megfelelően jelennek meg 2. A sűrítő szimbólummal történő azonosuláshoz nem szükséges, hogy a különböző tapasztalatokkal bíró és a lokalitás jövőjére nézve eltérő elvárásokkal rendelkező szereplők az adott szimbólumot egységesen értelmezzék. A verbunktalálkozó e szempontból azért tud a lokalitással történő érzelmi azonosulást kiváltó sűrítő szimbólum lenni, mert a kónyi verbunk a szervezés egy jól ismert mintája, de mégsem kell a jelentéseit egyeztetni és értelmezését illetően nem kell egyetértésre jutni: „A búcsú meg igazából mindenkié (...).” (András sz. 1988)

A verbunk, a verbunktalálkozó és az erre felépített lokalitásjelleg kortárs társadalmi beágyazottságát vizsgálva az egységes értelmezés szükségességének, illetve kényszerének hiánya kulcsmozzanat lehet. Empirikus módszerekkel, az émikus perspektívát keresve nem állapítható meg, hogy a lokalitásszervezés valamilyen elvont rendszerszintű problémára adott válasz lenne (pl. a lokalitás megerősítése a globalizáció előretörésével szemben), mindazonáltal amellet érvelek, hogy reagál a helyi életvilág olyan válságaira, amiről a szereplőknek közvetlen tapasztalata van, és amiről úgy érzik, hogy a hely minőségét rontják, és hátráltatják mind az

endogén erőforrások kiaknázását, mind pedig exogén erőforrások elérését, amelyek a lokalitás szervezéséhez szükségesek lennének. Tereptapasztalataim alapján a lokalitás életét az egyesület tagjai közül – de az egyesületen kívüli helyi szereplők is – többen szélsőségesen polarizáltak, politikai meggyőződések mentén megosztottan érzékelik. Az idősebb korosztály tagjai évtizedekre visszamenő, sőt a két világháború közti időszak földbirtokviszonyaiban gyökerező, és a jelenkorra politikai pártszimpátián alapuló szembenállássá transzformálódó ellentétekről beszélnek. A belső nézőpont, vélemények szerint a helyi szintű politika pártosodása a lokális szereplők együttműködését, egységes fellépését nehezíti meg. A lokális politikai elit nyílt pártszimpátiája hátráltatja az extra-lokális fejlesztési források elérését, csökkenti az önkormányzat érdekérvényesítő képességét. Az egyesület tagjaival készített interjúkban e téma minden alkalommal beszélgetőtársaim kezdeményezésére került szóba, de minden esetben megjelent. Általában a „milyen lenne az ideális Kóny?”, „mit tud az egyesület a faluban tenni?” kérdéseimet követően hívták fel figyelmemet a politikai ellentétekre, mint megoldandó problémára.

Ha te elgondolod azt, hogy mit szeretnél az egyesületen keresztül, hogy mit szeretnél, hogy milyen legyen a falu, és ezért az egyesület mit tud tenni, akkor milyen egy ilyen cél, vagy ideális falu? Mi lenne jó a falunak, amiben részt tud venni az egyesület?

Hát maga ez az összetartóság. Hogy ne legyen széthúzás! (...) Valahogy inkább azt kommunikálni, hogy ezt lehet másképp is összetartani, és nem egymásra mutogatni meg fujjogni, hanem teljesen mindegy, hogy ki milyen politikai nézeteket vall, igenis lehet együttműködni, meg egy élhető közösséget létrehozni úgymond. [Adél sz. 1986]

Az egyesület tagjai a nyilvános diskurzusokban nem fogalmazzák meg célként, de személyes motivációként és reális elképzelésként beszélnek arról, hogy lokalitásvállalkozásuk ezen a téren a mindennapok normalitásához járuljon hozzá. A lokalitásvállalkozás lényegét sűrítő kónyi verbunk az eltérő tapasztalati térben mozgó és különböző elvárási horizonttal (vö. Koselleck 2003 [1979]) rendelkező egyének számára a lokalitással történő érzelmi azonosulás alapja tud lenni.

[...] mert vannak olyan külsős támogatók, akik ezt a nézetet vallja, de támogatja az egyesületet, meg azt a nézetet vallja, de támogatja az egyesületet. És így a, ez a támogató, ez a támogató, hiába van mondjuk ellentétbe egymással, de az egyesületért, na elviszlek benneteket, támogatlak, felajánlom, megsütöm, megfőzöm, ilyesmi. Én így látom jelenleg. [Anita sz. 1987]

Összegzés

Tanulmányomban egy helyi szintű esettanulmányon keresztül igyekeztem megvizsgálni, hogy milyen szerepet játszhat a színpadra vitt népi kultúra a lokalitás szervezésében. Az elemzés fókuszában álló falusi hagyományőrző- és kulturális egyesület tevékenységét a lokalitás szervezésének egy lehetséges módjaként értelmeztem, amely a helyi népi kultúra, hagyomány, örökség tematikus tengelye mentén kívánja felépíteni a lokalitás jelentéseit. A speciális érdeklődés által egybefogott társulás nemcsak a csoport belső kohéziójának megteremtésére törekszik, hanem igényt tart a lokalitás megszervezésére. A kiválasztott jelleg fenntartásához az egyesület tagjai egyre inkább az exogén erőforrások elérésére hagyatkoznak, mely a

lokalitásszervezés projektalapúvá válásához és a társulás folyamatos professzionalizálódásához vezet. Az általam vizsgált helyi szereplők tevékenységére a lokalitásvállalkozás terminus használatát javaslom, melyben a kvázi üzleti vállalkozás jellegű működés és a lokalitás sikeres szervezéséért önkéntesen vállalt felelősség kettősét remélem egyesíteni. A főként a szabadidő szférájában működő lokalitásvállalkozások a helyiek számára lehetővé teszik az alkalmankénti részvételt a társulások által fenntartott jellegben, ezáltal biztosítják az azonosulás lehetőségét a lokalitással. A Kónyi Hagyományőrző és Kulturális Egyesület számára a lokalitás szervezésének tengelyét a helyi népi kultúra jelenséghalmazba utalt elemek adják, melyek közül a kónyi verbunk kiemelkedik jelentőségével. A kónyi verbunk mint szervező modell a helyi tudás része, hiszen az 1920-as évek óta számít különböző csoportszerveződések elindítójának, illetve fenntartójának búcsúi bemutató, valamint kifejezetten színpadi tánc formájában. A lokalitásvállalkozás legjelentősebb rendezvénye, sűrítő szimbóluma a Kónyi Búcsúi Verbunktalálkozó. A találkozó alkalmával megfigyelhető aktusok az egyesület tagjainak tudatos törekvéséről tanúskodnak, hogy a hely és a helyi identitás felértékelésén, illetve megteremtésén keresztül a hely minőségének megteremtéséhez, fenntartásához hozzájáruljanak. A hagyomány tengelye köré szerveződő lokalitásvállalkozás sajátja, hogy a verbunktalálkozó és az azonosulás egyéb, az egyesület által felkínált alkalmai a közvetlen társadalmi környezet létrehozásán túl a helyi múlt birtokba vételének lehetőségét is biztosítják.

Irodalom

ANDERSON, Benedict

2006 *Elképzelt közösségek. Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről.* Budapest: L'Harmattan – Atelier. [1983]

ANTWEILER, Christoph

2020 Heimat als Ortsbezogenheit. Zwischen lokaler Verortung und planetarer Beheimatung. In Bönisch, Jana – Runia, Jil – Zehschnetler, Hanna (hg.): *Heimat Revisited. Kulturwissenschaftliche Perspektiven auf einen umstrittenen Begriff.* Berlin – Boston: De Gruyter, 191–208.

APPADURAI, Arjun

2001 A lokalitás teremtése. *Regio*, 12, (3): 3–31.

2005 The Production of Locality. In Appadurai, Arjun: *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization.* Minneapolis: University of Minnesota Press, 178–199. [1996]

BALI János

2020 A néprajztudomány szerepe az érték és az örökség újrafogalmazásában, a hungarikumok példáján. In Cseh Fruzsina – Mészáros Csaba – Borsos Balázs (szerk.): *Számvetés és tervezés. A néprajztudomány helyzete és jövője a 21. században.* Budapest: BTK Néprajztudományi Intézet (ELKH) – L'Harmattan, 71–85.

BARTH, Fredrik

1996 Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. *Regio* 7 (1): 3–25.

- 1998 Introduction. In Barth, Fredrik (ed.): *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Long Grove: Waveland Press, 9–38. [1969]
- BAUMAN, Zygmunt
2017 *Retrotopia*. Cambridge: Polity.
- BAUSINGER, Hermann
1990 Heimat in einer offenen Gesellschaft. Begriffsgeschichte als Problemgeschichte. In Cremer, Will – Klein, Ansgar (hg.) *Heimat. Analysen, Themen, Perspektiven*. Bonn: Bundeszentrale für Politische Bildung, 76–90.
- BENCZE Szabolcs
2010 Közösségtanulmány: diszciplínák árnyékában. *Aetas*, 25 (1): 144–164.
- BENDIX, Regina – EGGERT, Aditya – PESELMANN, Arnika
2012 Introduction: Heritage Regimes and the State. In Bendix, Regina – Eggert, Aditya – Peselmann, Arnika (eds.): *Heritage Regimes and the State*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen, 11–20.
- BERKI Márton
2015 A térbeliség trialektikája. *Tér és Társadalom*, 29 (2): 3–18.
- BOYM, Svetlana
2001 *The Future of Nostalgia*. New York: Basic Books.
- BORBÉLY Sándor – ISPÁN Ágota
2019 Örökség, globalizáció és lokalitás. *Ethno-Lore*, XXXVI: 9–24.
- BÖNISCH, Jana – RUNIA, Jil – ZEHSCHNETLZER, Hanna
2020 Einleitung: Revisiting ‚Heimat‘. In Bönisch, Jana – Runia, Jil – Zehschnetlzer, Hanna (hg.): *Heimat Revisited. Kulturwissenschaftliche Perspektiven auf einen umstrittenen Begriff*. Berlin – Boston: De Gruyter, 1–19.
- DUYMEDJIAN, Raffi – RÜLING, Charles-Clemens
2010 Towards a foundation of Bricolagein Organization and Management. *Theory Organization Studies*, 31 (2): 133–151.
- COHEN, Anthony P.
2001 *The Symbolic Construction of Community*. London – New York: Routledge. [1985]
- CSURGÓ Bernadett – LÉGMÁN Anna
2015 Lokális közösség, megtartó közösség. Elméleti megközelítések a lokális közösség integráló szerepének vizsgálatához egy vidéki településen. *Socio.hu: Társadalomtudományi Szemle*, 5 (4): 50–66.
- EITLER Ágnes
2018a A kónyi verbunk. Egy tánc-szokás változása a 20. században In Romsics, Imre (szerk.): *Hagyomány – szellemi kulturális örökség – népies rendezvény. Pillanatképek a mai népművészetről. Néprajzi konferencia előadások*. Kalocsa: Viski Károly Múzeum, 225–242.

- 2018b A kónyi verbunk nyomában. A helyi társadalom átalakulása a táncos gyakorlat tükrében (1918–1956). *Ethnographia*, 129 (4): 706–727.
- 2019 Egy örökségelem története és kontextualizációs lehetőségei. Az Ecseri lakodalmas. *Ethno-Lore*, XXXVI: 51–79.
- FEJŐS Zoltán
- 2002 A regionalizmus és a néprajzi kutatások néhány kérdése. *Néprajzi Látóhatár*. 11 (1–4): 69–84.
- GREVERUS, Ina-Maria
- 1972 *Der territoriale Mensch. Ein literaturanthropologischer Versuch zum Heimatphänomen*. Frankfurt a. M.: Athenäum.
- 1979 *Auf der Suche nach Heimat*. München: Beck.
- GYŐR+
- 2013 A magyar hagyományok és a pálinka ünnepe Győrben. <https://www.gyorplusz.hu/egyeb/a-magyar-hagyomanyok-es-a-palinka-unnepe-gyorben/> Bejegyzés ideje: 2013.09.19. 09:16.
- HARRISON, Rodney
- 2009 What is heritage? In Harrison, Rodney (ed.): *Understanding the politics of heritage*. Manchester: Manchester University Press, 5– 42.
- HARTOG, Francois
- 2000 Örökség és történelem. *Regio* 11 (4): 3–25.
- HOFER Tamás
- 1980 The creation of ethnic symbols from the elements of peasant culture. In Sugar, Peter F. (ed.): *Ethnic Diversity and conflict in Eastern Europe*. Santa Barbara – Oxford: ABC-Clio, 147–184.
- 1989 Paraszti hagyományokból nemzeti szimbólumok – adalékok a magyar nemzeti műveltség történetéhez az utolsó száz évben. *Janus*, VI (1): 59–74.
- 1994 Construction of the “Folk Cultural Heritage” in Hungary and Rival Version of National Identity. In Hofer, Tamás (ed.): *Hungarians between “East” and “West”: Three Essays of National Myths and Symbols*. Budapest: Museum of Ethnography, 27–52.
- ICKERT, Johanna
- 2009 *Der Kulturkosmos Müritz. Sozialkapital, Placemaking und Local Governance als Entwicklungsfaktoren in ländlich-peripheren Regionen Ostdeutschlands*. Saarbrücken: VDM Verlag.
- JAKAB Albert Zsolt – VAJDA András
- 2018 Örökség: etnicitás, regionális identitás és territorialitás. In Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *A néprajzi örökség új kontextusai. Funkció, használat, értelmezés*. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság, 7–28.

KISS Márta

- 2015 A „turisztikai táj” kollektív megteremtése és fönntartása. *Socio.hu: Társadalomtudományi Szemle*, 5 (4): 151–164.
- 2018 Traditionen und lokale Produkte einer touristischen Landschaft. In Schell, Csilla – Prosser-Schell, Michael – Pusztai, Bertalan (hg.): *Re-Invention of Tradition in Ostmitteleuropa nach 1990. Neue, „gefundene” und revitalisierte Feste mit Schwerpunkt auf Ungarn*. Münster – New York: Waxmann, 77–99.

KOSELLECK, Reinhart

- 2003 *Elmúlt jövő. A történeti idők szemantikája*. Budapest: Atlantisz. [1979]

KOVÁCH Imre

- 2012 *A vidék az ezredfordulón. A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai*. Budapest: Argumentum – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai Intézet).

KHKE [Kónyi Hagyományőrző és Kulturális Egyesület]

- 2018 A Kónyi Hagyományőrző és Kulturális Egyesület alapszabálya. Kóny: [Kézirat].
- 2020 Hírmondó. A Kónyi Hagyományőrző és Kulturális Egyesület Kiadványa, I (1).

KSH [Központi Statisztikai Hivatal]

- 2001 Népszámlálás. 7. Foglalkozási és napi ingázási adatok, 2.11 A foglalkoztatottak napi ingázása az ingázás iránya szerint, településenként 2.11.9 Győr-Moson-Sopron megye. http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/07/tables/load2_11_9.html. Letöltés ideje: 2021. június 23.

LEFEBVRE, Henri

- 1991 *The Production of Space*. Oxford: Blackwell. [1974]

LOVAS KISS Antal

- 2011 Lokális hagyományteremtés a XXI. században. Két kis-sárréti társadalmi ünnep jellemzői. In Jankovics József – Nyerges Judit (szerk.): *Kultúra és identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 23–26.) plenáris előadásai*. Budapest: Nemzetközi Magyarorságtudományi Társaság, 741–749.
- 2014 Helyi érték és hungarikum egy lokális társadalmi kontextusban. A panyolai példa. *Néprajzi Látóhatár*, 23 (3–4): 107–126.

MARTIN György

- 1983 A körverbunk dialektusai és típusai. In Lányi Ágoston – Martin György – Pesovár Ernő (szerk.): *A körverbunk története, típusai és rokonsága*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 36–191.

MEYROWITZ, Joshua

- 2005 A globális hajnala. A hely és önazonosság új élménye a globális faluban. *Világosság*, XLVI (6): 29–36.

MICHIE, Michael

- 2003 The Role of Culture Brokers in Intercultural Science Education: A Research Proposal. http://members.ozemail.com.au/~mmichie/culture_brokers1.htm. Megtekintés ideje: 2022. MÁRCIUS 28.

NAV [Nemzeti Adó- és Vámhivatal]

- 2021 2021-re érvényes civil kedvezményezettek 2021.12.31. file:///C:/Users/eitle/Downloads/2021-re_ervenyes_civil_kedvezmenyezettek_20211231.pdf. Megtekintés ideje: 2022. március 21.

NIEDERMÜLLER Péter

- 2001 Diskurs, Kultur, Politik. Zur Herausbildung der Nationalkultur in Ungarn. In Binder, Beate – Kaschuba, Wolfgang – Niedermüller, Péter (hg.): *Inszenierung des Nationalen. Geschichte, Kultur und die Politik der Identitäten am Ende des 20. Jahrhunderts*. Köln – Weimar – Wien: Böhlau Verlag, 167–185.

ÓRSZIGETHY Erzsébet

- 1986 *Asszonyok férfisorban*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.

PÁLFI Csaba

- 1970 A Gyöngyösbokréta története. *Táncudományi Tanulmányok* 1969–1970, 7: 115–161.

PUSZTAI Bertalan

- 2007a Autentikusság, rivalizálás, „márkázás”. Megalkotott hagyományok használata a turizmusban. In Wilhelm, Gábor (szerk.): *Hagyomány és eredetiség. Tanulmányok*. Budapest: Néprajzi Múzeum. 226–239.
- 2007b Bajászlé”. Identitás, kanonizáció és márkázás a bajai népünnepélyen. In: Pusztai Bertalan – Neill, Martin (szerk.): *Turizmus, fesztiválok és helyi identitás. Halászléfőzés Baján. Tourism, Festivals and Local Identity: Fish Soup Cooking in Baja, Hungary*. Edinburgh – Szeged: University of Edinburgh – Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 7–25.
- 2018 Das Schicksal der Kultur und des Lokalen in der postmodernen Image-Produktion. In Schell, Csilla – Prosser-Schell, Michael – Pusztai, Bertalan (hg.): *Re-Invention of Tradition in Ostmitteleuropa nach 1990. Neue, „gefundene” und revitalisierte Feste mit Schwerpunkt auf Ungarn*. Münster – New York: Waxmann, 21–38.

RAY, Christopher

- 1998 Culture, Intellectual Property and Territorial Rural Development. *Sociologia Ruralis*, 38 (1): 3–20.

SHELL Csilla

- 2018 „Laßt uns eine Tradition machen!” Verdichtete Beobachtungen zur Wandlung des Festwesens und zum Phänomen der „Re-Invention of Tradition“ nach der Wende in Ungarn. Ein Impulsbeitrag. In Schell, Csilla – Prosser-Schell, Michael – Pusztai, Bertalan (hg.): *Re-Invention of Tradition in Ostmitteleuropa nach 1990. Neue,*

„gefundene” und revitalisierte Feste mit Schwerpunkt auf Ungarn. Münster – New York: Waxmann, 9–19.

SHELL Csilla – PROSSER-SHELL, Michael – PUSZTAI Bertalan (hg.)

2018 *Re-Invention of Tradition in Ostmitteleuropa nach 1990. Neue, „gefundene” und revitalisierte Feste mit Schwerpunkt auf Ungarn.* Münster – New York: Waxmann.

SCHLEICHER Vera

1999 „...a kik a világosságnak szemébe mernek nézni, azoknál otthonos a humor.” A rátótiádák szerepe az identitás formálásában. *Tabula*, 2 (1): 34–51.

SZELÉNYI Iván

1992 *Harmadik út? Polgárosodás a vidéki Magyarországon.* Budapest: Akadémiai Kiadó.

TURNER, Victor

1967 *The Forest of Symbols.* Ithaca: Cornell University Press.

URRY, John

1994 Time, Leisure and Social Identity. *Time and Society*, 3 (2): 131–149.

WOODS, Michael

2007 Engaging the global countryside: globalization, hybridity and the reconstitution of rural place *Progress in Human Geography* 31 (4): 485–507.

WRIGHT, Susan

1992 Image and analysis: new directions in community studies. In Short, Brian (ed.): *The English rural community: image and analysis.* Cambridge: Cambridge University Press, 195–217.